

קונטרס

הבינוני

פרשת
ואתחנן - נחמו
תש"פ

שנה ב' חוברת מ"ד

שיעורי

הרב שמעון שפיצער שליטיא
הנלמדים בבית המדרש 'בית אהרן'
רח' פחד יצחק 5, ביתר עילית ת"ו

הבינוני

שיעורי הרב שמעון שפיצער שליטיא

A PROJECT OF

שמעו ותחי נפשכם!!

האזינו למאות שיעורים השווים לכל נפש
הנאמרים מדי יום ביומו בכל מקצועות התורה
והחסידות מסודרים להפליא ומלאים כל טוב

קול הביני

בארה"ב

718-686-8300

ארץ ישראל

072-257-7726

להצטרף לקבלת השיעורים או החבורות

באימייל ולשלוח הערות:

info@lomdoschasidus.com

H0722577726@gmail.com

347.351.2400 / 053.311.0743

שיעורי הרב שמעון שפיצער שליטיא

מפתח הענינים:

מדור אמונה ובטחון שיעור ס"ב – ספר חובת הלבבות שער הבטחון פרק ב

החדרת האמונה שהקב"ה משגיח עלינו ללא הרף

בשר דם פעמים שהוא מתעלם \ אדם קרוץ מחומר מוגבל ומצומצם בעזרתו \
הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל \ החדרת הדבר בלבנו \ המוקש הטמון
בתפילה מאומצת \ ההכרח שהקב"ה מטפל בצרכי נבראיו בכל רגע \ צרת
השכחה \ יאמין שהשכינה אצלו ושומרת אותו \ ובדבר הזה אינכם מאמינים \
שמע בני מוסר אביך \ ותשכח א-ל מחוללך \ אע"פ שחטא הקב"ה מסתכל עליו
\ משל באב שלא הזניח את בנו \ שויתי ה' לנגדי תמיד \ הקב"ה נקרא תמיד
בעליו עמו \ עיני ה' אל צדיקים \ עצה נגד שכחה \ ישועת ה' על-ידי הסחת
הדעת \

יום שני פרשת ואתחנן – ו' מנחם-אב ה'תש"פ

נחיצות האמונה שישום תפילה אינה חוזרת ריקם

רב לך אל תוסף דבר אלי \ וחנותי את אשר אחון \ משל לאחר שהוציא את
הקמיע בשעתו הדחוקה \ הדרך לעורר מידת וחנותי את אשר אחון \ תפילה
לעני כי יעטוף \ החטא משלים את נפש הצדיק \ התפילה פועלת בעולמות
העליונים \ אינך צריך לבקש יותר \ הנגלה של התפילה היא חיי שעה \
תפילותיו של משה פעלו אחת לאחת \ התפילה האחרונה בצורת התפילה
הראשונה \ קבלת התפילה אינה נמדדת בתוצאה הנראית \

יום שלישי פרשת ואתחנן – ז' מנחם-אב ה'תש"פ

סיבת נעילת שערי תפילה לאחר החורבן וביאורה

מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה \ היתכן להעלות על הדעת שאין
התפילות מתקבלות?! \ ביאור המפרשים שזקוקים לריבוי תפילה \ מי שאין
תוכו כבדו לא יכנס לבית המדרש \ ביאור המפרשים שנעילת השערים היא

לטובה \ הזיכוך והבירור שעל ידי נעילת השערים \ השלך על ה' יהבך \ החילוק
בין זמן הבית לזמננו \ לימוד מהנהגת רבי עקיבא \ הישועה בבוקר תלויה
בתיקון חצות \ הקדמת התפילה על גלות השכינה \

הציפייה לישועה כיצד ולמה?

השאלה שמציבים לאדם בבית דין של מעלה \ לעורר החשק אל השלימות
בביאת הגואל \ כצופה העומד על החומה \ שורש המצוה בדיבור אנכי ה'
אלוקיך \ פתרון הקשיים על-ידי ביאת המלך המשיח \ תפילה לגאולה כבקשה
לצרכים האישיים \ הישועה בביאת המשיח נשגבה מבינתנו \ הציפייה לישועה
מקרבת את הגאולה \ אין בן דוד בא עד שתתעורר התשוקה בלב \ תשוקת
אליהו מתשוקת נדב ואביהוא \

מהות יום ט"ו באב ועבודתו

לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב ויוה"כ \ בנות ישראל יוצאות וחולות
בכרמים \ יתרון האור מן החושך \ אם תעוררו את האהבה עד שתחפץ \ כנסת
ישראל ובחור כארזים \ מי יתן ויאמרו דברי המשנה עם פירוש התפארת ישראל
\ הארת הלילות באור יום \ דינים ממותקים גדולים מן הרחמים \ להאיר את
החלקים החשוכים \ עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים בחלל הגיהנום \
ויעשו כולם אגודה אחת \ לא היו ימים טובים לישראל כאות סמ"ך \ ארבעים
יום קודם החתונה במלך הכבוד \

מדור הילולא דצדיקא

רבינו יצחק ב"ר שלמה לוריא האר"י ז"ל

חתימת מהרח"ו על שבחי האר"י \ תפילה קודם הלימוד \ אליהו מלאך הברית
הנה שלך לפניך \ בלימוד תורת הנגלה \ מן השמים גלגלו לידי את כתבי הזוהר
\ פרישתו ובדידותו כהכנה לקבלת החכמה \ כדי שחום האש לא יצא החוצה \
במתיבתא דרקיעא \ שפתי האדון דובכות בשינתו \ שינת הצדיקים בשבת קודש
\ הסרת הזוהמא שהטיל בלעם הרשע \ שלא תשתכח תורה מישראל \

מדור אמונה ובטחון שיעור ס"ב – ספר חובת הלבבות שער הבטחון פרק ב החדרת האמונה שהקב"ה משגיח עלינו ללא הרף

בטוחים שהוא אוהב אותנו עד מאוד ושיעשה הכל למענינו (כגון גם מסורה אשר תמסור את נפשה בשביל בנה או אח מסור שיניח את עצמו בשביל אחיו לאורך ולרוחב), הלא אין אנו בנים יחידים להם, וחוץ מזה הלא יש לכל אחד, בפרט בימינו, טרדות רבות מספור, כך שלעולם לא יוכלו הללו לספק לנו את בטחוננו.

מעשים בכל יום באנשים שזקוקים לאיזו טובה, והנה אומר להם אחד אשר הם בטוחים שהוא מעוניין בטובתם: "אני הולך להכניס את עצמי בענין זה ברמ"ח אברי ושס"ה גידיי; לא אשקוט ולא אנוח עד שלא יבוא הדבר על מכוננו". אך בפועל, איש זה אינו יכול לעסוק בענין זה כל הזמן, שהרי הוא עמוס וגדוש באין-ספור עניינים אחרים. וכשיתקשרו אליו לשאול מה שלום אותו דבר שהבטיח לעסוק בו, יאמר: "לא תאמין לי, אבל רק היום הקדשתי בשביל ענין זה שעתיים תמימות!" אכן רק שעתיים הקדיש בשביל זה ותו לא, כי יש לו גם את חייו האישיים ואת צרכיו האישיים, ואין בכוחו לעסוק בענייננו כל היום.

ואף אם נניח שפלוני יעסוק בענין זה כל היום, שתים עשרה או שלוש עשרה שעות, ולא יאכל ולא ישתה (דבר שאינו מצוי כלל), הלא כשיגיע הלילה תיפול עליו תנומה ויצטרך בהכרח להפסיק מלעסוק בענייננו. אך כאמור אין צריך להרחיק כל-כך, כי אדם הקרוץ מחומר יהיה תמיד אפוף בטרדות ועיסוקים, כך שלא שייך כלל

בשר דם פעמים שהוא מתעלם

נזכיר שבפרק זה מונה רבינו המחבר בפרוטרוט את הסיבות מדוע בני אדם נוטים לסמוך על זולתם, ומראה באצבע את הטעות הטמונה בכל אחת מהן. את הסיבה הראשונה כבר למדנו, שהיא משום שהאדם סבור שהשני חומל ומרחם עליו, ולכן הוא נוטה לבטוח בו שבוודאי ימלא לו מבוקשו. כעת נעבור אל הסיבה השנייה:

וְהַשְּׁנִית, שְׂיִהְיֶה יוֹדֵעַ בּוֹ עִם אֶהְכְּתוּ, שְׂאִינְנוּ מְתַעַלְמִים מִמֶּנּוּ (היינו שמרוחו של פלוני חושב עליו בכל עת) **וְלֹא מְתַעַצֵּל בְּתַפְצוֹ** (ואינו מתעצל כלל לספק לו חפצו), **אֶבֶל הוּא יוֹדֵעַ בּוֹ [בְּפִלּוֹנִי], שְׂהוּא מְשַׁתְּדֵל וּמְסַכֵּים לְעִשׂוֹתוֹ** (היינו לעבוד בשבילו ללא הרף כדי לספק לו חפצו), **כִּי אִם לֹא יִתְבָּרַר לּוֹ מִמֶּנּוּ כֹּל זֶה, לֹא יִהְיֶה בְּטַחֲוֹנוֹ עָלָיו שְׁלָם** (אע"פ שהוא יודע שפלוני אוהב אותו מאוד), **מִפְּנֵי שְׂהוּא יוֹדֵעַ הִתְעַלְמוֹתוֹ וְרָפְיוֹנוֹ בְּתַפְצוֹ** (כלומר מפני שהוא יודע שפלוני עסוק בעניינים נוספים ואינו יכול לשום את כל מעייניו על חפצו ומבוקשו), **וְכֹאֲשֶׁר יִתְקַבְּצוּ לְבוֹטֵחַ מִמֵּי שְׂבִטָּח בּוֹ שְׂתֵי מִדּוֹת אֱלֹהִים: גְּדֹל וְרַמְנוּתוֹ עָלָיו, וְרֹב הַשְּׂנֵחָתוֹ עַל עֲנִיָּו, יִבְטַח בּוֹ מִבְּלֵי סֶפֶק.**

אדם קרוץ מחומר מוגבל ומצומצם

בעורתו

הנה דבר זה נחוץ מאוד לדעת בפרט בימינו אנו, שגם אם יש לנו מישהו שאנו

בחובת הלבבות, כי דבר שאין לו תפיסה בשכלנו, אם לא נחזור עליו מאה פעמים ואחד, אלא נדבר עליו פעם אחת ונמשיך הלאה, לא יקנה שבייתה בלבנו ולא נפיק ממנו את התועלת הרצויה. רק אם נחזור עליו שוב ושוב, סופו שיחלחל בנפשנו פנימה ונתקרב על ידו יותר אל מידת הבטחון.

המוקש הטמון בתפילה מאומצת

דוגמא לדבר: הלא תראו שתמיד כשנעמוד להתפלל לפני הקב"ה כראוי, דהיינו שנשליך מאתנו את דאגתנו ונתפלל אליו מתוך שברון לב, ענווה ושמחה, נרגיש שאנו צריכים לספר לו על מצוקתנו כדי שיִדע מה עובר עלינו, ולאחר התפילה נרגיש הקלה גדולה הנובעת מזה שכעת הקב"ה כבר יודע בדיוק רב מה הם הקשיים העוברים עלינו. הא לנו שאין אנו קולטים במוחנו שהקב"ה יודע ממצוקתנו יותר משאנו יודעים מהן, ושהן כואבות לו יותר משהן כואבות לנו, ושהוא חפץ להקל עלינו ולהטיב לנו יותר משאנו חפצים בכך...

הלא כשאנו מתפללים להקב"ה, אין אנו מתפללים כדי להודיע לו על מצוקתנו או כדי להזכיר לו אותן, אלא כדי להזכיר לנו שהכל תלוי בו יתברך ולא בנו, כי כשהאדם שוכח זאת, השפע נמנע ממנו, וכשהוא מזכיר זאת לעצמו השכם והערב, חוזר השפע לבוא עליו. וכמו שיסד הרה"ק רבי מאיר מאפטא זיע"א בתפילתו הידועה: רְבוּן הָעוֹלָמִים יִדְעֵתִי ... אִם גַּם אֶתְאַמֵּץ בְּעֵצוֹת וְתַחְבּוּלוֹת ... מִבְּלַעֲדֵי עֶזְרְךָ וְעִזְרוֹתֶךָ אֵין עֶזְרָה וְיִשׁוּעָה. וכן פירש רש"י הפסוק בתהלים (קלא, א-ב) "ה' לא גבה לבי ... כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי", שדוד המלך אמר בזה להקב"ה: הַנְּנִי עֲלֶיךָ כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ יָדַיִם וְרַגְלָיִים, כְּגוֹלָם מוֹטֵל לַנֶּגֶד, וְהַמְשִׁיל זֹאת

לבטוח בו שיהיה עסוק כל ימיו בסיפוק צרכנו.

הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל

אכן היות שאנו יודעים זאת שכאשר נבקש טובה מזולתנו, גם אם יבטיח לנו שיעשה ככל אשר לאל ידו, יתכן שלמחרת יודיע לנו שנבצר ממנו מלעסוק בו מפני שהתעסק באיזה ענין אחר שנפל עליו בפתע פתאום ולא סבל שום דיחוי, והיות שכבר התרגלנו לזה, לכן כל מה שאנו יכולים לתפוס בשכלנו הוא רק שמישהו ידאג לנו ארבעים אחוז או חמישים או שישים, אך לא יותר מזה.

ועל זה אומר לנו רבינו המחבר בסוף פרק זה, שההיפך מזה הוא אצל הקב"ה, וזהו מה שאנו אומרים בכל יום "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל" – הקב"ה באהבתו דואג לכל אחד ואחד מאתנו עשרים וארבע שעות ביום. שתי המידות הנצרכות לבטחון מתקבצות אצלו, הן האהבה הגדולה שהוא אוהב אותנו וחמלתו שהוא חומל עלינו, והן מה שהוא דואג עלינו ופועל לטובתנו בכל רגע ורגע ממש.

החדרת הדבר בלבנו

קשה לנו לתפוס דבר זה בשכלנו, משום שתמיד אנו מביאים לעצמנו משלים מן העולם הגשמי ומקשיים להם את העניינים הרוחניים, וכאן הלא המשל הרחוק ביותר שאנו יכולים להעלות בשכלנו, הוא ממי שמוכן להקדיש למעננו כמה שעות ביום, וכשנרצה ללמוד מזה לענין אהבתו הבלתי מוגבלת של הקב"ה ולענין מסירותו התמידית בשבילנו, לא יהיו לנו את הכלים להסביר אותן באופן מוחשי.

אי לכך, יהיה בזה מן הטפשות אם נעצור כאן ונעבור מיד לסיבה השלישית

שנבראו בכוונה וחפץ, יאות שיהיה לו בהם ובמעשיהם חפץ ורצון, לא היתה הכוונה בהם לשוא, רק לכבודו יצרם אף עשאם.

נבאר על-פי משל: הנה לעת כזאת יושבים רבים ושוקדים למצוא חיסון לוורוס הקורונה, והם מנסים אותם על בני אדם כדי לוודאות שאינם גורמים לחולאים אחרים, ועיני כל העולם נשואות אליהם מפני שברצון כולם לחזור כבר אל החיים הרגילים, כל אחד אל החיים הרגילים שלו, הגויים לחיי ההוללות שלהם, והיהודים יראי ה' (להבדיל אלף אלפי הבדלות) לתורתם ולתפילתם מתוך ישוב הדעת כבימים מקדם.

והנה מה נאמר אם נראה אחד מתקשר אל ראש המוסד שהקדיש כמה חדשים בחיסון מעין זה והשקיע מליוני דולרים עבור כך, ויאמר לו: הרי לא עקבת אחרי אלה שקיבלו את החיסון לשם נסיון... חבל! הרי העולם זקוק לכם...

טיפש שכמותך! התעלה בדעתך שאדם זה שכח?! הלא אינו ישן בלילות בגלל זה, ואינו מצליח לחשוב על שום דבר אחר מלבד זה, שהרי הוא יודע שהכל תלוי בזה ושואם יבוא אחר ויקדימו תרד כל השקעתו לטמיון. הוא בבחינת 'לא ינום ולא יישן' באופן אנושי. הוא בוודאי ישן וגם, אבל גם בשינתו הוא חולם על החיסון פרי יצירתו, וחותר להצלחתו.

משל זה יכול לקרב במעט את דברי הרמב"ן אל השכל: איזו טפשות היא לחשוב שהקב"ה עסוק כעת בדברים אחרים ורק בעוד שבוע ביום רביעי נוכל לפנות אליו! הלא את כל העולם כולו ברא בשבילנו, וכל חפצו שנצליח במשימתנו, היתכן שיתעלם מאתנו ולו לרגע אחד?!

יתירה מכך, הלא כפי הידוע העולם מלא בצרות וקלקולים והקב"ה עומד ומצפה מתי יתוקן העולם ויתגלה מלכותו לעיני כל,

ליונן שדיים שנתון עלי אמו ואינו יכול לחיות בלעדיה.

נמצא, שבהרגשה זו שיש בלב האדם כשהוא מתחנן בתפילתו בפני הקב"ה ברוב מאמץ, שיואל בטובו להבין עד כמה קשה עליו מצוקתו עד כי ממש כשל כוח סבלו (ראה נא הקב"ה כי דם מטפטף מלבי...), טמונה ההרגשה כביכול הקב"ה שכח ממנו לרגע אחד, ונמצא שבשעת התפילה עצמה ישנו דבר הפוגם בה, כי סגנון התפילה עצמו מוכיח שהוא סבור ח"ו שהקב"ה נרדם מעט על משמרתו.

דמו בעצמכם מי שביקש טובה מחבירו, וכעבור יום או יומיים כשרואה שהדבר עדיין לא סודר, נדמה לו שחבירו מתמהמה ומתחיל להתקשר אליו. למען האמת חבירו עסוק כעת בענין טובתו, אבל הוא אינו מעלה זאת על דעתו, והוא מתקשר ומתקשר וחוזר ומתקשר, וכשרואה שחבירו אינו עונה (מפני שהוא עסוק בטובתו), הוא שולח לו שלוחים להזכיר לו – נו, נו, מה עם הבטחתך? הלא אני נחוץ לטובה זו עד מאוד כי בינתיים אני סובל קשות... והלה עונה לעומתו: ידידי! וכי סבור אתה ששכחתי?! אני זוכר היטב מה ביקשת ממני, אני מכיר היטב במצוקתך, וזה כבר כמה שעות טובות שאני עסוק בזה... כמה בזיונות עושה הלה לעצמו בזה שהוא מתקשר ללא הרף להזכיר לו!!!

ההכרח שהקב"ה מטפל בצרכי

נבראיו בכל רגע

וזה לשון הרמב"ן בהקדמתו לספר איוב: כי כן יאות באמת להיות לבורא השפלים ההשגחה בנבראיו (מוכרח להיות שהקב"ה משגיח בנבראיו), כי לא לתוהו בראם ולא למקרה יצרם (אלא כדי שיעבדו לו ויגיעו אל התכלית הנרצית), ואחרי

ויחשוב ויאמין באמונה שלמה שהשכינה אצלו ושומרת אותו, והוא מסתכל על הבורא יתברך שמו והבורא יתברך שמו מסתכל בו". כשרוצים לתאר אדם שעוצם את עיניו, אומרים עליו שהוא ישן. אך הקב"ה לא זו בלבד שהוא לא ינום ולא יישן, עוד הוא מסתכל על האדם ברוב חמלה כדי לראות למה זקוק, ולא שעה אחת בלבד, אלא בכל עת ובכל רגע בלי הפסק כלל הוא מסתכל עליו. עליו בלבד הוא מסתכל מבלי להיות עסוק בעניינים אחרים.

הנה כשאומרים על האדם שהוא עסוק בעניינים אחרים, מתכוונים לומר שאינו יכול לשים את כל מוחו ולבו עליו מפני שיש לו עניינים אחרים שעליו לעסוק בהם. אבל הקב"ה היות שהוא כל יכול, אין אצלו מושג זה. הוא יכול לעסוק בענייניו של כל אחד ואחד כאילו היה עוסק רק בו ולא בשום דבר אחר.

והנה לפעמים יחשוב האדם בלבו: אם נכון הוא שהקב"ה משגיח עלי בחמתו בכל רגע, היאך יתכן שאני מתייסר כל-כך. ובכן, הלא עתיקים הדברים שישנם חשבונות שמים שאינם ידועים לנו, כך שאין בדבר זה קושיא כלל. אך עכ"פ מה שנוגע לנו הוא, שנדע שעד כה שכחנו מידיעה זו שהקב"ה משגיח עלינו וחפץ בהצלחתנו בכל רגע ורגע, וככל שנשוב להזכיר זאת לעצמנו, כך נשתלם במידת בטחונינו ונתקרב אליו, וממילא יחזור השפע לבוא עליו במלואו.

ובדבר הזה אינכם מאמינים

וראה זה מה שכתב ה'אור החיים' הק'

ותיקון העולם הרי תלוי בכל אחד ואחד מאתנו, כי כל אחד יש לו חלק במשיח אשר אותו הוא צריך לתקן בבחינת "ערכתני נר למשיחי"¹, וזאת על-ידי המעברים השונים שהוא זוכר בהם את הקב"ה ופועל על-פי רצונו, וכי אפשר מעתה להעלות בדעתנו שהקב"ה אינו זוכר אותנו באותם מצבים?! הלא זוהי התכלית שלמענה שלח אותנו לעולם ובוודאי כל חפצו שנצלח בשליחתנו.

צרת השכחה

נעלה בדעתנו את שלושת אלה: א. את דברי הרמב"ן שלא יתכן שאין הקב"ה משגיח עלינו וחותר להצלחתנו בכל רגע מאחר שהביא אותנו לתכלית מסוימת. ב. את האהבה הרבה שהקב"ה אוהב אותנו ואת חמלתו הגדולה עלינו. ג. שהקב"ה כל יכול ואין שום סיבה לומר שלא יעסוק בטובתנו בכל רגע ורגע.

האדם הוא זה ששוכח יסודות אלו, ואז הוא מוצא את עצמו ח"ו מתחת כנפי הקב"ה, וכשרואה שאין הדברים הולכים אצלו כשורה, תחת אשר יאשים את עצמו על שהוציא את עצמו מתחת כנפי הקב"ה, הוא בא ומליץ על הקב"ה עד שהוא קם ואומר עליו שהעלים עיניו ממנו. יגביר האדם את הידיעה בלבו שהקב"ה דואג לו ועוסק בענייניו הרבה יותר ממה שיכול להעלות בדעתו.

יאמין שהשכינה אצלו ושומרת אותו

ב'צוואת הריב"ש'² איתא מהבעש"ט

הקדוש בזה הלשון: "ויהיה תמיד בשמחה

¹ ראה ספה"ק 'מאור עינים' ס"פ פנחס בשם הבעש"ט הק' ז"ע.

² הליקוט הראשון שיצא לאור מתורת רציוויי קודש של הבעש"ט הק' ז"ע.

ופרנסה, אך בגלל איזה קושי קטן שפקד אותך (אף הוא כפי הנראה מפני ששכחת קצת מהשי"ת) השתובבת, והתחלת לצעוק שהקב"ה זנח אותך. אמר לך הקב"ה – היתכן כדבר הזה?! אני נושא אותך על כתפיי ואתה צועק שזנחתי אותך?! אם כן אסתיר מעט פני ממך כדי שתדע שעד כה הגנתי עליך ושמרתי עליך מכל צרה ומצוקה. כך היא דרכו של אדם, כשפוקד אותו איזה קושי, מיד הוא מתחיל לצעוק, וכשהוא צועק מתעוררת לו טינה בלבו כאשר הוא שואל – היש ה' בקרבנו אם אין. אין הוא שואל כפי ששואלים הכופרים – היכן היה הקב"ה בשואה. חס ושלום! הוא יהודי כשר. אבל בתוך תוכו הוא שואל – היתכן, הלא עשיתי היום מצוות כך וכך, וכמו כן עשיתי סגולות כך וכך (את העבירות שעשה הוא מעלים אז ממחשבתו כי הוא נזכר במה שכתוב בספרי החסידות שלא להתעכב עליהן יותר מדי), ואיך יתכן שאני צריך להתייטר כל כך?

אנשים אלו יושבים על כתפי האב בשעה שמחשבה זו עלתה להם לראשונה במוחם, ואילו היו מתבוננים בשעתו ושמים אל לבם כי הקב"ה מעניק להם חיים, לא סתם חיים אלא חיים בריאים, והרי הם יכולים לצאת לצורך ללא שום קושי וכהנה וכהנה טובות הרבה עד בלי סוף, אז לא היו מגיעים לאן שהגיעו. אבל כיון שמיד כאשר דבר אחד לא הלך להם כמו שציפו, התחילו להתפלל איך יתכן הדבר והלא יהודים טובים וישרים אנחנו, לפיכך הגיעו עליהם מכאובים יותר קשים, ולא כעונש, אלא מפני שכל פעם שהאדם שוכח, זקוק הוא לתזכורת.

אי-אפשר לומר שזהו תמיד סיבת היסורים הפוקדים את האדם, אבל **לפעמים זוהי הסיבה, זה שהאדם שכח שהוא נמצא**

על הפסוק (דברים א, לב) "ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלוקיכם": צריך לדעת כוונת אומרו ובדבר הזה, ורש"י ז"ל פירש על הבטחת ביאת הארץ הוא מדבר (שלא האמינו בהבטחתו שהבטיח להם שייבאם לארץ), ואין נראה כן, אלא כפשט הכתוב שעל ניסי מדבר הוא אשר נשאם ה' כאשר ישא איש את בנו, שגם בדבר הזה אינם מאמינים, וזה לך האות אומרו (שמות יז, ז) היש ה' בקרבנו אם אין, וכמשל שהביא בזוהר (אצלנו בשמו"ר כ"ו) על אב שנשא בנו על כתפו פגעו באדם אחד והיה הבן שואלו על אביו וכו' כמו כן ישראל עם ה' ברוך הוא (וזה לשון המדרש: מה כתיב שם היש ה' בקרבנו אם אין – ויבא עמלק, וכי מה ענין זה אצל זה? משל לתינוק שהיה רוכב על כתפו של אביו וראה חבירו של אביו, אמר לו: ראית את אבא? אמר לו אביו: אתה רוכב על כתפי ואתה שואל עלי?! הריני משליכך ויבא השונא וישלוט בך, כך אמר הקב"ה לישראל: אני נשאתי אתכם על ענני כבוד ואתם אומרים היש ה' בקרבנו?! לפיכך יבוא השונא וישלוט בכם הוי ויבא עמלק), והוא מה שנתכוין במאמר ובדבר הזה וגו' אינכם מאמינים בה' אלוקיכם שהוא הנושא אתכם וגו', ואומר ההולך [לפניכם בדרך לתור לכם מקום] וגו', מוסיף להפליא פרטי הדברים שבהם יתחייבו להכיר ולהאמין בה'.

שמע בני מוסר אביך

הנה פירושו זה של ה'אור החיים' הק' נפלא מאוד, ועל כל אחד מאתנו להבין בהתלוננו על שאין השפע בא אליו במלואו, שמשא רבינו מוכיח אותו בדברי מוסר, וכך הוא אומר לו: מתפלל אתה מדוע השפע אינו משפיע עליך?! התשובה היא כי אתמול הקב"ה נתן לך חיים ובריאות, מזון

כמה וכמה טובות נוספות בכל תחומי חייו שהקב"ה עושה עמו גם כעת לאחר שחטא, יבין שהקב"ה אינו נם ואינו ישן גם ברגע זה, ואם כן הגם שפקדו עליו קשיים שונים אשר יתכן לתלות אותם בסיבת החטא, יוכל עדיין לפנות אל הקב"ה ולהתחנן בפניו, כי הקב"ה לא הסיר את עינו ממנו אף לא לרגע אחד. וכך כתב בספה"ק "מאור עינים" (פרשת יתרו) שגם כאשר האדם נפל ממדרגתו, עליו לזכור שהקב"ה נמצא אתו ואינו מזניח אותו. הוא מסתכל עליו ודואג לו גם בהיותו בתוך מצבו המביש. וכיון שהקב"ה מסתכל עליו, יחזור אף הוא ויסתכל עליו, ואם הוא מתבייש - ישוב בתשובה.

משל באב שלא הוניה את בנו

וכבר הובא פעם בתור משל מה שסיפר הגה"ח ר' אברהם מרדכי מלאך שליט"א³, ונביא אותו שוב להבנת הענין: מעשה שהיה באחד שבנו סטה מן הדרך הישרה רח"ל והלך לגור בדירה אחת בתל-אביב עם חבריו הרעים. מה עשה האב? לקח את כלי מיטתו ונשכב ברחובה של העיר תל-אביב על ספסל אחד הנצפה מחלון דירת בנו. וישקף הבן בעד החלון וירא את אביו שוכב על הספסל, ירד למטה ושאל אותו: אבי, עד מתי תשכב כאן? אמר לו אביו: עד שתחזור עמי לעירי ולביתי. אמר לו בנו: איעצך לשוב לביתך כי אני שאר עם חבירי ולא אחזור אתך לעולם. אמר לו האב: עשה כרצונך, אבל אני איני זז מכאן; טוב לי כאן וכאן אשאר.

הבן חזר לדירתו בחשבו שיוכל להמשיך בשגרת יומו, אך מה נכזבה תוחלתו

על כתפי אביו, והוצרכו מן השמים להזכירו זאת.

ותשבה א-ל מחוללך

והעצה לכך היא לעשות את ההיפך מכך, וכמו שכתב ה'אור החיים' הק' לענין בני ישראל במדבר, שהיה עליהם להתבונן סביב סביב איך הקב"ה הקיף אותם בענני כבוד ונשא אותם במדבר כאשר ישא האיש את בנו, ושהלך לפניו בדרך לתור להם מקום לחנייתם, באש לילה להראותם את הדרך אשר ילכו בה ובענן יומם.

אילו היינו מתבוננים באלפי ורבבות הטובות שהקב"ה עושה עמנו, אז היינו מבינים שהקב"ה לא ינום ולא יישן ולא העלים עינו מאתנו אף לא לרגע אחד, ואוי ואבוי לנו אם הקב"ה היה מעלים עינו מאתנו ולו לרגע אחד בלבד. ומזה היינו מבינים שהדבר שנעשה לנו הוא לטובתנו, ושיתכן גם שהוא בא לנו על כשכחנו מעט מהקב"ה, אבל הקב"ה בוודאי לא שכח מאתנו, אלא הוא זה שמעביר אותנו בתוך הקשיים בחמלה גדולה וכאהבה רבה, ותוך כדי הוא דואג לנו ומסייע בעדנו שנעבור אותם בהצלחה.

אע"פ שחטא הקב"ה מכתכל עליו

ויש להעיר עוד בענין זה: יש והאדם עבר על איזה חטא, ובעקבות כך הוא מרגיש שפל ונבזה, עד שאינו ראוי אפילו להתפלל לפני הקב"ה, כי הקב"ה בוודאי יתעלם ממנו כעת. אכן יתבונן האדם ויבין שאם הוא חי, סימן מובהק הוא שהקב"ה עדיין מתעסק בטובתו, כי אלמלא כן, לא היה מחיה אותו וממילא לא היה נמצא בין החיים, ומשיראה

³ מגיד משרים מניו יארק, ר"מ בישיבת 'מאור התורה'.

אמנם כן, אנשים בשר ודם אנחנו וטבע לשכוח כי הקב"ה משגיח עלינו בכל עת, אך כוונתנו אמורה שאם נבוא להתלונן על כי הקב"ה העלים עיניו מאתנו, נזכיר לעצמנו את המציאות הפשוטה שהקב"ה מסתכל עלינו בכל עת ובכל רגע וכדברי הרמ"א בתחילת השו"ע שבגלל זה צריכים אנו להקפיד על הצניעות בעת לבישת הבגדים, ונבין שהסתכלותו זו של הקב"ה נובעת מרצונו לספק לנו את כל צרכנו, ושגם כשמתעלמים ח"ו מן המציאות הפשוטה הזו מפני שרוצים ללכת אחר שרירות הלב, עדיין הוא ממשיך להסתכל, כי אלמלא כן לא היינו ממשיכים לחיות ולנשום.

הקב"ה נקרא תמיד בעליו עמו

צאו וראו עד היכן הדברים מגיעים, ממה שכתב ה'אור החיים' הק' (פרשת משפטים) שהקב"ה נקרא תמיד בעליו עמו, וזה לשונו: ושפיר יקרא האדון בעליו של הקדש עמו של כל נפקד, שאין לך שעה ורגע שאין ה' עושה פעולה עם האדם בין בבחינת גופו בין בבחינת צרכיו.

למדנו אם כן שהקב"ה הוא תמיד בבחינת "הנה לא ינום לא ישן שומר ישראל", ושם נדמה לו לאדם שהקב"ה העלים עיניו ממנו, יבין שלא הקב"ה התעלם ממנו, אלא הוא זה שהשתמש ויצא לו מאת ה', ולא מפני שאין לו את המושג בדבר זה, אלא מפני שבתוך תוכו אין נוח לו לחשוב על כך תמיד, וכיון שהוא עצמו השתמש ויצא לו, נעשית הסתכלותו של הקב"ה עליו בהסתר ולכן נדמה לו שהקב"ה מתעלם ממנו.

עיני ה' אל צדיקים

כשדוד המלך ע"ה אמר (תהלים לד, טז) עיני ה' אל צדיקים, נתכוון בזה

כאשר ראה שכל אימת שהוא משקיף מבעד לחלון ורואה את אביו שוכב על הספסל, בני מעיו מתהפכים לו ואינו מוצא מנוח לנפשו. סוף דבר היה שהבן לא יכול היה להמשיך כך, ירד למטה וחזר עם אביו לביתו ועזב את חבריו הרעים...

והנמשל: אילו היה האדם מבין כי הקב"ה יושב ומצפה לו גם בשעה שהוא חוטה ושגם אז הוא דואג לו ומספק לו את כל צרכיו, היה חוזר בתשובה גמורה. אך מה נעשה שקשה לו לאדם לחשוב זאת, שהרי אילו היה הדבר תלוי בו, היה מעדיף, עכ"פ כמה פעמים ביום, לוותר על כל המושג "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל" כדי שיוכל לעשות אז את מה שלבו חפץ מבלי שינקוף לו לבו על כך, וכיון שכן, נוטה האדם להתעלם מן המושג הזה, ומאחר שהוא מתעלם ממנו, הוא בא לאחר מכן ושואל "היש אלוקים בקרבי אם אין", וכשהוא שואל, הוא כבר נצרך לתזכורות מכאיבות.

שויתי ה' לנגדי תמיד

הוי אומר: הקושי שבזכירת הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל, נובע מזה שהוא כרוך בזכירת שויתי ה' לנגדי תמיד, כי אם האדם רואה לנגד עיניו תמיד את הקב"ה משגיח עליו ומספק לו את כל צרכיו, צריך להימנע מלחטוא.

ובספה"ק "מאור עינים" (שם) מוסיף לאמור כי אדרבא, זהו הפירוש "שויתי ה' לנגדי תמיד" – גם כשהאדם עושה דבר מה שהוא לנגדי, דהיינו דבר שנוגד רצון ה', עדיין הוא שויתי. ומבאר ה'מאור עינים' שמטעם זה הביא אותנו הקב"ה להר סיני, כדי ללמד אותנו שאנו דבוקים בהשי"ת ואף פעם לא נוכל להתחמק מזה – ואתם הדבקים בה' אלוקים חיים כולכם היום.

עצה נגד שבתה

כעת נבין איך נוכל להוציא מזה להלכה למעשה: רבינו בעל חובת הלבבות לימד אותנו שאחת מהסיבות שהאדם בוטח על זולתו, היא מפני שהוא סבור שהלה יחשוב עליו ויתעסק בחפצו ללא לאות, והאמת שאין מי שחושב עליו ועוסק בחפצו יותר מהקב"ה, כי הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל, מה שאין כן האדם שהוא בשר ודם ועוסק בכל עת בעניינים אחרים, ועל כן טוב לו לאדם שישים מבטחו בהשי"ת מאשר ישים מבטחו באדם קרוץ מחומר.

עוד נתבאר שהסיבה שנדמה לו לאדם שהקב"ה מתעלם ממנו, היא מפני שהוא שכח כי הקב"ה מסתכל עליו בכל עת, וכיון ששכח, נעשית הסתכלותו של הקב"ה עליו יותר בהסתר. וכעת מלמדנו ה"קדושת לוי", שהעצה היעוצה לזה היא להתבונן בטובות שהקב"ה עשה עמו בעבר ועושה עמו בהווה, ועל ידי כן תגבר בלבו ההכרה שהקב"ה משגיח עליו ומטיב לו בכל רגע ורגע, ומזה יבטח יותר בהקב"ה וממילא יוטב לו הן ברוחניות והן בגשמיות.

מסיבה זו אמר הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זיע"א שלפעמים כשהאדם שרוי בצרה אין לו אפילו להתפלל, רק ישים על ה' מבטחו ותו לא⁴. כי לפעמים כשהאדם מתפלל הוא רק מבטא את כאבו וכאילו אומר שאין הקב"ה מכיר בצרתו ובכאבו, ודבר זה רק מרחיק ממנו ההכרה שהקב"ה משגיח עליו בכל עת בעינא פקחא. יש לו להתפלל אז רק את שלוש התפילות שתיקנו חז"ל, ואולי אף לומר פרשת המן כי מסדר התפילה היא ועל ידה ממשיכים השפע, אבל מיד לאחר מכן ילך לדרכו ולא ינסה לקרוע

שהצדיקים מרגישים בכל עת בהסתכלותו של הקב"ה עליהם, וכיון שהם מרגישים ואינם מתעלמים מזה, ממילא נעשה הדבר בשבילם בגלוי. וכדאיתא במדרש: אמר לו הקב"ה למשה: לך אמור להם לישראל כי שמי אהיה אשר אהיה, מהו "אהיה אשר אהיה"? כשם שאתה הוה עמי כך אני הוה עמך, וכן אמר דוד ה' צלך על יד ימינך" מהו ה' צלך? - כצלך, מה צלך אתה משחק בו הוא משחק לך, ואם אתה בוכה הוא בוכה כנגדך, ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מוסברות אף הוא נותן לך כך, אף הקב"ה ה' צלך, כשם שאתה הוה עמו כך הוא הוה עמך. ולענין מעשה יש להביא מה שכתב

הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זיע"א, וזה לשונו בספרו "קדושת לוי" (פרשת וירא): כל אדם מישראל צריך לעבוד הבורא בדביקות והתלהבות הנפש מאוד בכל עת ורגע, כמו שהשם יתברך משגיח עליו בכל עת ורגע ואינו מניח אותו חלילה בלי השגחה אפילו רגע אחד, וזהו רחמנות השם יתברך שמראה לו לפעמים לאדם שמשגיח בנותנו שפע רב, ואין זו שכר מצוה, רק הכונה לעבדו על להבא, ואז אפילו על פי פשוט יכול להבין שהשם יתברך משגיח עליו ואינו מניחו רגע בלי השגחה.

אמנם כן יצר סוכן בנו, והוא עובד קשה שגם כאשר נראה בהירות איך הקב"ה משגיח עלינו ונותן לנו שפע רב, נזכור זאת אך ורק לרבע שעה ולא יותר. ואילו כאן ה"קדושת לוי" מלמדנו שכל מה שהקב"ה נותן לו לאדם לפעמים שפע רב, הוא בכדי שנזכור אותו גם להבא, כאשר לא יהיו הדברים בהירים כל-כך, תוקל עלינו העבודה לזכור כי הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל.

⁴ הובא ב'אמרי פנחס' (שער אמת ואמונה, נו), ראה עוד 'שומר אמונים' (מאמר השגח"פ פרק ד).

עולמות.

ישועת ה' על-ידי הסחת הדעת

נסיים במעשה שסיפר לי יהודי כמוצ"ש שעל"ט לאור השיעור האחרון בו נתבאר שיש להסיח את הדעת מן הקושי, יש להשליך אותו על הקב"ה ומיד להסיח את דעתו ממנו בין ברוחניות ובין בגשמיות, וכל זה מתוך הכרה שהקב"ה עוסק בזה ועושה הכל כדי לסייע לו ולהקל עליו משאו.

כך הוא הסיפור בלשון המספר: בניתי כש דירות וב"ה עלה בידי למוכרן, אולם בגלל ענייני 'ביורוקרטיה' לא השגתי את האישורים הנדרשים לחבר את המים לדירות, וכך נמנע מן הקונים להכנס אל הדירות. חצי שנה נמשך הדבר, כשבכל חודש אני מפסיד מחמת כן שנים עשר אלף דולר (!).

מה לא עשיתי כדי להביא את חיבור המים לידי גמר, התפללתי בלי סוף, התרוצצתי בין משרדי הממשלה, עסקתי ופעלתי. והרי מלבד ההפסדים הגדולים שנחלתי, עוד זכיתי למנות הגונות של ביזיונות ועגמת נפש, כאשר הקונים התקשרו אלי ללא הרף לשאול מתי יוכלו להיכנס לדירותיהם, ואני נאלצתי לדחות אותם פעם אחר פעם עד שנאלמתי דום משום שלא היה לי יותר במה להצטדק.

לפני שנעבור אל סוף הסיפור נבאר: קשה לו עד מאוד לאדם מעין זה להסיח את דעתו מצרתו שהרי הוא יודע שהדבר בא על

חשבון אחרים, ולכן הוא סבור בדעתו כי הא ניחא אם היה מדובר בדבר שבינו לבין עצמו, אפשר שכבר היה מסיח את דעתו מזמן, אבל מאחר שמדובר בדבר שבינו לבין אחרים ששילמו לו ממיטב כספיהם, כיצד מותר לו להסיח את דעתו ולהמשיך בדרכו כאילו לא אירע כלום...

אולם האמת היא, שאם יזכור את מה שלמדנו שהקשיים באים אל פתרונם דווקא על-ידי הסחת הדעת, אז יבין שייטיב לקונו אם ישליך את כל הענין על הקב"ה וימשיך בדרכו כאילו לא היה.

ואל סוף הספור: כעבור חצי שנה, ביום ראשון בשבוע שעבר עשה מיודענו טלפון אחד, אך מאז החליט שיותר אינו עושה ולא כלום בענין זה, אלא מוסר את הכל לידי הקב"ה שיעשה כרצונו. ויהי ביום השישי באותו שבוע והנה מתקשרין להודיע לו בטלפון שהכל הסתדר על הצד היותר טוב, האישורים לחיבור המים לדירות מוכנים והקונים יכולים להכנס לדירותיהם בשעה טובה ומוצלחת.

כשהאדם מסיח את דעתו מן הקושי שלו לאחר שהתפלל ולאחר שעשה מה שהיה עליו לעשות, הרי הוא מוכיח שהוא יודע ומכיר כי הקב"ה יודע בדיוק רב מה עובר עליו ולמה הוא זקוק, ושהקב"ה לא ינום ולא ישן אלא משגיח עליו מסתכל עליו להטיב לו בכל רגע ורגע. ואכן כך אנשים עושים מידי יום ביומו ונושעים בכל ענייניהם הרוחניים והגשמיים.

יום שני פרשת ואתחנן – ו' מנחם אב ה'תש"פ

נחיצות האמונה ששום תפילה אינה חוזרת ריקם

מדרגה או אדם פשוט, כי מדת רחמנותו של הקב"ה באה ממקום שאין לו גבול, ולכן כל שהאדם מעורר מידה זו בתפילתו, הקב"ה מרחם עליו אע"פ שאין הוא ראוי לכך. הנה לפנינו חלק מלשון ה'תורת אמת': ...מצד רחמי השי"ת על כל מעשיו מפני שהם בריותיו, וגם למי שהוא עוד יותר אינו הגון (ואפילו למי שבמו ידיו מקלקל את מידת הרחמים, וכגון מי שהוא עצמו מתנהג עם אחרים באכזריות), וזהו וחנותי - במתנת חנם אני עושה...

משל לאחר שהוציא את הקמיע בשעתו הדחוקה

מבאר ב'תורת אמת': משה רבינו עמד כעת בשעתו קשה, הוא ידע מה היא קדושת ארץ ישראל ומה הם פירות ארץ ישראל, וכמו כן ידע כי יוכל להשתלם בכל מצוות התורה רק כשיכנס לארץ ישראל, והנה הוא רואה כי נבצר ממנו להכנס לארץ, ולכן הוציא את המפתח שנתן לו הקב"ה בשעתו והשתמש בו, והיינו שהתחיל לעורר את מידת הרחמים בתחנוניו – ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר.

משל למה הדבר דומה, למי שקיבל קמיע מן הצדיק כדי שישתמש בו במצביו הקשים. הוא נטלו עמו ושכח ממנו כליל. עד שיום אחד נקלע ליער, שם התנפלו עליו שודדים וביקשו לרצחו נפש. מיד נזכיר בקמיע, הוציא אותו מכיסו ותלאו בצווארו... אף כאן, כיון שהגיע משה רבינו

רב לך אל תוסף דבר אלי

הרה"ק רבי יהודה לייב אייגר זיע"א בספר "תורת אמת" שואל שתי שאלות בענין סיפור הדברים שסיפר משה רבינו בתחילת פרשה זו לישראל על שהתחנן לפני הקב"ה שיכניסנו לארץ ישראל ולא נתקבלה תפילתו: א. מה התכוון משה רבינו לספר בזה לבני ישראל? איזה חיזוק ימצאו מסיפור זה עד שמחמת כן ראה לנכון לספרו להם ולקבוע זאת בספר התורה?

ב. הלא לאחר כמה פסוקים בלבד אמר להם משה רבינו "כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראנו אליו", והיינו שהקב"ה כל-כך קרוב אלינו עד שהוא מאזין ומקשיב לתפילתנו ומקבל אותן לרצון לפניו, והרי זה סותר לכאורה את מה שסיפר בתחילה כי התחנן לה' שיכניסנו לארץ ישראל וה' אמר לו "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", ולא קיבל את תפילותיו שהיו במספר "ואתחנן", ומעתה הלא יאמר האדם הפשוט: אם משה רבינו לא הועיל בתפילתו, מה יועיל תפילתי?

וחנותי את אשר אחון

ומיישב ב'תורת אמת' הפלא ופלא: משה רבינו הלא ביקש מהקב"ה "הודיעני נא את דרכיך", והקב"ה השיב לו "וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם", נתכוון בזה להודיע לו שאין שום חילוק מיהו האדם המדבר עמו, אם הוא צדיק או רשע, בעל

דמו בעצמכם מה היה נעשה אם הלווה דידן היה נעמד בתור כשגבו זקוף לקבל את הלוואתו הרביעית מאותו מלווה, והיה דוחף את כל העומדים לפניו וצועק – מלוה יקירי, הלא רחום וחנון אתה וכל הפצף להדבק במידתו של הקב"ה שנותן גם למי שאינו כדאי... תן לי בבקשה הלוואה רביעית... הלא בוודאי היה מגלה אז שאינו מבין מהי מידה זו ורחמי המלוה לא היו מתעוררים עליו להלוות לו. רק אם יבוא בהכנעה וענווה כשהוא מלא בושח וכלימה ויתחנן בפני המלוה שלא יסתכל על העבר אלא יתן לו אע"פ שאינו כדאי, רק אז יעורר את רחמי המלוה להלוות לו.

תפילה לעני כי יעטוף

אף ה'אור החיים' הק' בפרשה זו מציב ארבעה תנאים שצריכים כשעומדים להתפלל, והראשון שבהם: **שיתפלל כעני הדופק על הפתח**, כדרך אומרו (משלי יח, כג) תחנונים ידבר רש.

וכבר נמצא כן בספר הזוה"ק (פרשת יתרו): תְּפִלָּה לְעֵנִי כִּי יֵצֵף וְלִפְנֵי ה' יִשְׁפֹּף שִׁיחוּ. כָּל צְלוֹתָ דְיִשְׂרָאֵל צְלוֹתָ, וְצְלוֹתָ דְעֵנִי עֲלֵהָ מִכְּלָהוּ. מֵאֵי טַעֲמָא. מִשּׁוּם דְּהָאֵי סִלְקָא עַד כּוּרְסֵי יִקְרָא דְמִלְכָּא, וְאֵתְעֵטֵר בְּרִישִׁיהּ. וְקב"ה מְשַׁתַּבַּח (ויש גורסים מתעטף, כלשון הפסוק תפילה לעני כי יעטוף) בְּהֵיא צְלוֹתָ וְדָאֵי. תְּפִלָּה דְעֵנִי, תְּפִלָּה אֲקָרִי.

פירושו: כל התפילות של ישראל הם תפילה, ותפילת העני עליונה מכולם. מה הטעם? משום שזו עולה עד כסא הכבוד של המלך ומתעטרת בראשו. והקב"ה משתבח (או מתעטף) בתפילה ההיא בודאי, על כן תפילה של עני נקראת תפילה.

כך צריך האדם לגשת אל התפילה מתוך הכרה שאינו ראוי לקבל מאומה –

לשעתו הקשה, כאשר ראה שנבצר ממנו להכנס לארץ ישראל, הוציא את המפתח מידו והתחיל לעורר רחמי השי"ת.

הנה מאחר שמשה רבינו היה עניו מכל הארץ, חשב לעצמו כך: הרי אין בידי לא תורה ולא תפילה, כי אם החטא דמי מריבה בו המריתי את פי ה', ובמה אוכל לבוא ולהתחנן לפני ה'. אולם הקב"ה הרי לימד אותי שאפשר להתפלל אליו והוא מקבל התפילות מכל אדם באשר הוא אדם, שהרי גם אם צדקת מה תפעל, ואם כן מה חילוק בין צדיק לרשע, ואם כן אתפלל אליו אע"פ שאינו ראוי ואולי יחנני.

הדרך לעורר מידת והנותי את אשר אהון

הנה בטרם נמשיך לבוא אל יישוב שאלותיו של ב'תורת אמת', נחדד כמה יסודות נחוצים בענין מידה זו שנקראת "והנותי את אשר אהון – אע"פ שאינו כדאי". **היסוד הראשון הוא**, שכאשר באים לעורר מידה זו, **צריך לגשת אל התפילה מתוך בושח גדולה וענווה, דהיינו בהרגשה שאינו זכאי לכלום כי אין בידו מעש, ושכל רצונו לקבל מתנת חנינם**, כי אם יבוא בהרגשה שהוא ראוי מצד הדין לקבל את מבוקשו, יפתחו בשמים את פנקסיו, וכשיראו שאינו ראוי, לא יתנו לו את מבוקשו.

האדם צריך להרגיש בבואו לעורר מידה זו, כאילו כבר לקח הלוואה שלוש פעמים מאחד והבטיח לו כל פעם שיפרענו בזמנו, ולא זו בלבד שלא פרע בזמנו אלא לא פרע כלל, וכעת הוא בא לבקש הלוואה רביעית. אותה בושח שירגיש הלווה בבואו לקחת את ההלוואה הרביעית, צריך האדם להרגיש בבוא להתחנן לפני השי"ת שיתן לו מתנת חנינם.

אולם ב'תורת אמת' מלמדנו שם בדבריו, שאם נבין היטיב את היסוד הראשון שהקב"ה חונן את האדם הפונה אליו בתפילה אע"פ שאינו ראוי, נוכל להבין ממילא שכל תפילה מתקבלת, ולא שהיא שמורה בשביל המתפלל לעתיד, אלא שהיא פועלת כבר עכשיו בשבילו.

ומה שאין האדם רואה לפעמים שתפילתו באמת פועלת בשבילו תיכף ומיד, הוא מפני שהוא סבור כי עיקר חסרונו הוא מה שנראה חסר לו בעיני הבשר שלו, אבל האמת היא שמה שנראה לעינינו הוא רק סוף הדבר כפי שהוא משתקף בזה העולם, כי באמת כל פעם שיש לו לאדם חסרון, כגון חסרון בפרנסה, שורש החסרון הוא בשמים, וכשיתמלא החסרון בשמים, בדרך כלל יושלם החסרון גם כאן.

ואמנם מפני שהאדם אינו רואה מה נעשה בשמים, כי אם מה שנעשה בארץ, לכן כשהוא מתפלל הוא סבור שרק אם יושלם חסרונו בזה העולם כפי מה שהוא רוצה, יהיה בכך כדי להוכיח שתפילתו התקבלה. אך האמת שיתכן שיושלם החסרון באופן אחר לאחר שיושלם החסרון בשמים בגלל תפילתו.

מי שמאמין בזה, יוכל להרגיש אותו הגם שלא יראנו בעיניו, וידמה למי שמאמין כי עצומו של יום הכיפורים מכפר ומכין את עצמו ליום הכיפורים כיאות, שבתפילת נעילה ירגיש שנתכפר לו כל עוונותיו והנה הוא צח ונקי – הגם שאינו רואה את כפרתו בעיניו. אף כאן, מי שמאמין שכל מתפלל באשר הוא, ואע"פ שהוא רשע גמור, תפילתו פועלת בשמים, ושואין צריך לראות את פעילותה כי היא נעשית בשמים, יוכל להרגיש בלבו כל פעם שהוא מתפלל, שהוא מחולל גדולות ונצורות בשמים.

אתמול עשיתי עגמת נפש להשי"ת ואיך אבוא עכשיו לבקש ממנו את בקשותיי? אבל מה אעשה, וכי יש לי כתובת אחרת לפנות אליה?! אפנה אליו למרות בושתי הגדולה ואולי ירחם עלי ויתן לי את צרכיי במתנת חינם...

החטא משלים את נפש הצדיק

ראו זה דבריו המבהילים של מרנא ה'חתם סופר' זצ"ל (פרשת בהר): יש והצדיק נכשל בחטא, וזה משלים אותו יותר מכל התורה והמצוות שלו, וכל כך למה? מפני שדווקא מחמת חטא זה הוא נעשה בשברון לב ומתמלא בבושה וכלימה, ודבר זה מקרבו אל השי"ת ומשלמת את נפשו יותר מכל התורה והמצוות שלו.

וכאמור יסוד זה מועיל לאדם ביותר בענין התפילה, כי על-ידי שהוא מרגיש בעומק לבו שאינו ראוי ואינו כדאי לדבר עם המלך ולבקש ממנו את בקשותיו, הוא ניגש אל התפילה בהכנעה וענווה, ואז הוא מעורר את מידת וחנותי את אשר אחון. משה רבינו היטיב לקיים דבר זה, כי לרוב ענוותנותו הרגיש את עצמו שפל יותר מכל החוטאים שבעולם, הגם שהיה מושלם בכל השלמויות, וכך היה ניגש להתפלל בבושה גדולה ולבקש להכנס לארץ ישראל.

התפילה פועלת בעולמות העליונים

יסוד נוסף שעלינו לדעת בענין מידה זו: הן כל אחד מאתנו שמע בעבר לענין מי שהתפלל ולא נענה, שאין זה אומר שתפילתו לא נתקבלה, אלא בוודאי היא נתקבלה, ואם לא הועילה לו עכשיו בגלל חשבונות שמים, תועיל לו לעתיד או לצאצאיו, וכך שמענו שאם אנו רואים לפעמים בן ירא ושלם שיוצא מבית חלש, הרי זה מחמת תפילותיה של סבתו שנשמרו בשבילו.

אינך צריך לבקש יותר

יתירה מזו כתב ב'תורת אמת': כאשר הקב"ה אמר למשה רבינו "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", נתכוון לומר לו: אינך צריך לבקש יותר, הא לך יותר ויותר ממה שאתה חפץ ומבקש... מדוע אתה מבקש להכנס לארץ ישראל? מפני שאתה חפץ להגיע אל השלמות שהאדם יכול להגיע אליה רק בארץ ישראל מחמת קדושתה, הנה הבאתי אותך לשלמות יותר גדולה מזו על-ידי תפילותיך, ומבלי שתצטרך להכנס לארץ ישראל. ואפשר שדבר זה מרומו בפירוש רש"י על אתר: רב לך – הרבה מזה שמור לך, רב טוב הצפון לך.

כל זה מוכרח, כי אילו היתה התפילה פועלת רק בעולם הזה, היתה מתעוררת כאן קושיא גדולה, היתכן שלא יתקבלו תפילותיו של משה רבינו להכנס לארץ ישראל? ! והרי כבר הבטיח הקב"ה "וחנתי את אשר אחון" – גם למי שאינו כדאי? אלא על כרחיך שעיקר פעולת התפילה הוא בשמים, ומשה רבינו ידע מזה ודייקא משום הא התפלל וחזר והתפלל, והיה שרוי בשמחה גדולה על כי הוא מוסיף לפעול לשלמות נשמתו.

הנגלה של התפילה היא חיי שעה

וזה לשון השל"ה הק' (מסכת תמיד): הנגלה של התפילה שהיא חיי שעה, וכן סיפור שבחיו של הקב"ה והנהגת פעולותיו יתברך, הם דברים נגליים. אבל פנימיות ענינים וסודם הנוגעים ברומו של עולם, זהו נשמת הדברים, סוד שרשי השמות, והשמות הם הספירות, שארון יחיד בהם, והם בו סוד אחדותו יתברך. והקב"ה מתאוה לתפילה זו, ועבודת התפילה זו היא צורך גבוה.

הא לנו שעיקר תכלית התפילה הוא להשלים את החסרונות שבעולמות

העליונים, והנשמות נהנים מהשלמת החסרונות שם בעולמות העליונים, ואף בזה העולם ישתקף הדבר. אך עכ"פ זאת צריכה להיות הרגשתנו, שבשעה שאנו מתפללים למשל על דעת או על רפואה, אנו תיכף ומיד פועלים להמשיך דעת ורפואה בכל העולמות, ולענין אם הוא בא לידי ביטוי גם במהלכו האחרון, דהיינו בזמן ובמקום שלנו בזה העולם, הוא כבר חשבון אחר ואין קבלת התפילה תלויה בו. וככל שהאדם מאמין בזה יותר, כך שמחתו גדולה יותר לאחר התפילה, כי הוא מרגיש שהיה איזה חסרון בעולמות העליונים והוא השלימו.

ויש להדגיש, שהגם שאמרו חז"ל שמשחרב בית המקדש ישנה מחיצה של ברזל המונעת מן התפילות מלהתקבל, וכן הוא לשון הפסוק (איכה ג, ח) "גם כי אזעק ואשוע סתם תפתי", היינו לענין שהדבר נעשה מאז בהסתר, באופן שמאז אין אנו רואים תדיר בעינינו את השפעת תפילתנו משום שפעמים הרבה אין השפעתן מגיעה עד לעולם העשיה, ועלינו להאמין בלבנו שאנו פועלים גדולות ונצורות בתפילתנו הגם שאין אנו רואים זאת. מה שאין כן בזמן הבית שהדבר היה בגלוי ולכן היינו רואים אז בעינינו איך אנו פועלים בתפילתנו משום שהשפעת התפילה הגיעה עד לעולם העשיה.

תפילותיו של משה פעלו אחת לאחת

מבאר ב'תורת אמת': משה רבינו התפלל וחזר והתפלל תקט"ו פעמים, לא מפני שראה שתפילתו להכנס לארץ ישראל אינה מתקבלת וגמר אומר להתעקש עד שתתקבל, כי אי משום הוא בוודאי היה עוצר בעצמו מלהתפלל, וכמו שדיברנו בשיעור הקודם ובהרבה משיעורי הבטחון, שהמתעקש כנגד רצון ה' סופו שיצא שכרו

לחשוב שתפילתו להכנס לארץ ישראל לא נתקבלה, ואילו היה מוסיף להתפלל עוד פעם אחת, היתה מתקבלת. אלא להיפך, כל תפילותיו נתקבלו, ואת תפילתו האחרונה לא התפלל מחמת רצון ה' שלא יכנס לארץ ישראל בפועל.

וזהו היא הסיבה שהיה לו למשה רבינו הכוח להתפלל פעמים הרבה כל-כך. אנו מתייאשים בדרך כלל לאחר כמה פעמים, ולפעמים לאחר עשר או מאה, מפני שאנו סבורים שלא פעלו מאומה, אבל אילו היינו רואים כמה התפילות שלנו פועלות אע"פ שאין אנו רואים את השפעתן בעולם המעשה, לא היינו מפקינים להתפלל, כי אז היינו מבינים שאם יש לנו איזה חסרון, סימן הוא שעלינו להתפלל עליו, והגם שיתכן שלא יושלם החסרון בעולם המעשה באופן שנדמה לנו, הרי בוודאי יושלם החסרון בשרשו בעולם העליון.

קבלת התפילה אינה נמדדת

בתוצאה הנראית

מסיים ב'תורת אמת': מעתה תדע שסיפורו של משה רבינו אינו מעשה לסתור את הפסוק "כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים כה' אלוקינו בכל קראנו אליו", אלא אדרבא, הוא מעשה המוכיח דבר זה, כי מזה שהתפלל בשמחה גדולה פעם אחר פעם, ובסוף עוד אמר לו הקב"ה "רב לך אל תוסף", נתכוון לומר לו – כבר בנית לך ארץ ישראל בתפילותיך עד שהיה כדאי שלא להכניסך לארץ ישראל בעולם העשייה רק בשביל זה, אנו רואים ששום תפילה אינה חוזרת ריקם, ומה שנדמה לנו לפעמים שהתפילה חוזרת ריקם, הוא מפני שאנו מסתכלים על התוצאה בעולם העשייה, וזה אינו נכון, כי המדד לזה הוא בשרוש החסרון ולא בתוצאה בעולם העשייה.

בהפסדו. אלא ודאי שמתעם זה התפלל וחרז והתפלל, משום שידע שכבר בתפילתו הראשונה פעל להשלמת נשמתו אע"פ שהשפעת תפילתו לא הגיעה עד לעולם המעשה להכניסו בפועל לארץ ישראל, וזה נתן לו את החשק להמשיך ולהתפלל עוד ועוד כדי להשלים את נשמתו יותר ויותר.

משל למה הדבר דומה, למי שעומד מבוקר עד ערב, יום אחרי יום, ומניח אבן על אבן כדי לבנות לעצמו פלטרין. לאחר שלוש שנים פנה אליו אדם אחד ואמר לו: מדוע אתה עמל לחינם? הלא זה כבר שלוש שנים שאתה מניח כאן אבנים ועדיין היא אפשר להכנס אל תוך הפלטרין לדור בו. ענה לו הבונה: שוטה שכמותך! אמנם לא גמרת עדיין את הבניה, אבל הסתכל סביבך ותראה כמה חדרים ומבואות כבר בנית... אצל משה רבינו היתה הידיעה על השפעת התפילה בהירה וחדה, ולכן לא מנע את עצמו מן התפילה אפילו שעה אחת.

התפילה האחרונה בצורת התפילה

הראשונה

אמור מעתה: כשמשוה רבינו התפלל בפעם החמש מאות, לא נבעה תפילתו מתוך כאב יותר עמוק ולא בעט אז ברגליו בארץ מתוך צער. לא ולא, להיפך שמחתו רק הלכה וגדלה מתפילה לתפילה, כי עם כל תפילה נוספה עוד אבן לפלטרין שלו. וכשעמד בתפילתו האחרונה, היה שמח שמחה גדולה כל-כך, מפני שראה בבהירות איך הקב"ה ענה לכל תפילותיו מחמת מידתו "וחנותי את אשר אחון".

וכיון שאמר לו הקב"ה למשה: רצוני שההשפעה לא תגיע עד לעולם העשייה, על כן אני מבקש ממך שלא תוסיף להתפלל יותר, מיד עצר משה רבינו את תפילתו. ונמצא שאין הפירוש כפי שהיינו רגילים

ולסיום יש להוסיף: אם האדם מתפלל להצלחה בתורה ובתפילה וביראת שמים ובכל שאר העניינים הרוחניים ואעפ"כ אינו זוכה לראות את ישועתו, אל יתייאש מפני כך ואל יחשוב את עצמו כמי שהקב"ה השליכו ממנו ארבע מאות פרסה, אלא יבין שאם יש לו חסרון ברוחניות, סימן הוא שיש לו להתפלל על דבר זה, וכשמתפלל - בוודאי תפילתו מועילה בעולמות העליונים, ולמשל אם הוא מתפלל להצלחה בתורה, בוודאי נמשך מזה הצלחה בתורה בעולמות העליונים ונשלמה נשמתו בענין התורה. וכמו כן אם הוא עומד נכלם על שהוא נכשל במראות אסורות ומתפלל על כך, אע"פ שאינו רואה תוצאות, תפילתו פעלה בעולמות העליונים וגרם בכך שלמות לנשמתו, כי לעולם אין קבלת התפילה נמדרת בתוצאות בעולם העשיה.

ומוסיף עוד ב'תורת אמת': מטעם זה אנו קוראים פרשה זו בשבת נחמו אחר בין המצרים, כי ידוע שכל דבר בהגיע זמנו מתעורר עניינו מחדש, ואחר בין המצרים מתעוררת בכל שנה התקרבות הישועה בכל פרטי ענייני האדם (והיינו משום שכל קשיי ומצוקות האדם, הם גלויות ששורשן בגלות הגדולה), והנה כאשר יתן האדם בלבו שכמה קיצין וכמה שנים עברו ועדיין לא נושענו, לכן קוראים פרשה זו המספרת איך כל תפילה פועלת בשורש הענין ומקרבת את הגאולה לעולם העשיה, ולכן גם אם נראה בעיניו שרחוק מן הישועה, בל יעמוד מן הקיווי. וכמו כן לענין כל ענייני האדם הפרטיים, גם אם נראה לו שישועתו מתממהת, יאמין שתפילותיו פועלות בשמים, וסוף סוף תתגלה הישועה גם בעולם העשיה.

יום שלישי פרשת ואתחנן – ז' מנחם-אב ה'תש"פ

סיבת נעילת שערי תפילה לאחר החורבן וביאורה

יתפללו אליו, לא יבוא השפע לעולם, והלא אפילו בענייני התגברות היצר כבר אמרו חז"ל "אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו", ואם נאמר שהתפילות אינן מתקבלות, איך יתכן בעולם שנצליח בתורה או בתפילה או בשום דבר אחר? ובכלל – היתכן לומר שהקב"ה יעניש אותנו בעונש חמור כזה שלא נוכל לפנות אליו בתפילה ותחנונים!?

נבאר את התמיהה בדרך משל מן העולם הגשמי: ראובן היה בעל עסק מוצלח, אך ביום מן הימים החלו מכירותיו לרדת. כדי לעמוד על רגליו נאלץ ללוות כספים, וכך לזה ולזה עד שנעזרו עליו חובות גדולים. יום אחד החליט למכור בנין גדול כדי שיוכל לפרוע את כל חובותיו, אך אז הודיעו לו הרשויות שתחילה לכל יסגרו לו את כל חשבונות הבנק שלו ויחליטו את כל נכסיו, ורק לאחר מכן יתבקש לפרוע את חובותיו על סך כמה מליני דולרים. וכי הגיון יש בהנהגת הרשויות?! היתכן לסגור לו לאדם את כל השערים ולאחר מכן לבקש ממנו לפרוע את חובותיו!?

ולהבדיל בין הקודש ובין החול, אם הדבר נכון שניטל מאתנו כוח התפילה, היאך נוכל לשוב אל ה' ? הדין נותן שגם אם יעניש אותנו ויזכינו לשוב אליו בתשובה, לעולם לא יטול מאתנו את כוח התפילה.

ביאור המפרשים שזקוקים לריבוי

תפילה

אכן בספר "תורת חיים" (ב"מ שם) כתב שאין כוונת חז"ל לומר שאין התפילות

מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה

בשיעור הקודם הורחב הדיבור על אודות היסוד כי הקב"ה שומע ומאזין לכל תפילה של כל אדם באשר הוא, ושהוא נענה לה תיכף ומיד, וכפי שמבואר בלשון הפסוק "כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים כה' אלוקינו בכל קראנו אליו" – בכל קראנו דייקא. אולם יש להבין איך נכלכל על פי זה מאמר חז"ל (ברכות לב, ב; ב"מ נט, א): מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה, שנאמר (איכה ג, ח) "גם כי אזעק ואשוע שתם תפילתי", ואף על פי ששערי תפילה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו, שנאמר (תהילים לט, יג) "שמעה תפילתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש".

היתכן להעלות על הדעת שאין

התפילות מתקבלות!?

אכן האמת שמעולם לא העלה אחד מאתנו בדעתו שהתפילות מאז החורבן אינן מתקבלות, ואדרבא - מאז ומעולם הרגילו אותנו, וכן הוא מבואר בכל הספרים, שהתפילה מועילה לכל דבר ובכוחה לשנות הטבעים, ועוד זאת אמרו שעל-ידי תפילה אינו נקרא כלל שינוי הטבע, וכי נוכל להעלות בדעתנו כעת שחז"ל נתכוונו כפשוטם שננעלו שערי תפילה ואין התפילות מתקבלות יותר!?

והאמת שגם מצד החשבון אי-אפשר להבין מאמר חז"ל כפשוטו, שהרי ידוע שכל בני האדם זקוקים לקשר עם בוראם, ואלמלא

בכדי שתיענה.

מי שאין תוכו כברו לא יכנס לבית

המדרש

הנה במסכת ברכות (כת, א) איתא שבזמן נשיאותו של רבן גמליאל, היה מכריז: "כל תלמיד שאין תוכו כברו, לא יכנס לבית המדרש". ומקשים העולם: איך ידעו מי תוכו כברו ומי לא? וכי היה להם שומר שידע מה בלב כל אחד ואחד?! ואחת התשובות שעונים על זה, שלא העמידו שום שומר אלא נעלו את הדלתות, ובכך מי שלא היה תוכו כברו, כיון שהיה רואה שהדלתות נעולות, הסתלק והלך לו. לעומת כן מי שהיה תוכו כברו, היה מוצא את הדרך איך להכנס, אם מעל לדלת אם מתחת לדלת אם מבעד לחלון וכו'.

כך הוא לענין התפילה לדברי המאירי והתורת חיים. קודם החורבן היו הדלתות פתוחות לרווחה, וכל מי שהיה רוצה היה מכניס את תפילותיו לשמים. לאחר החורבן ננעלו הדלתות, ומעתה לא כל מי שמתפלל תפילותיו עולות למעלה; רק מי שמתאמץ ומרבה בתפילה בכמות ובאיכות, רק הוא תפילותיו בוקעות ומגיעות עד לכסא הכבוד. אולם לפי מהלך זה עדיין הקושי במקומו עומד, שהרי העולם אינו ישיבה למצויינים בלבד, אלא הוא מקום גם לבינונים וחלשים, וגם עליהם מציני הקב"ה נתונות שישוכו אליו לבל ידח מהם נידח, וכיצד יתכן שהתפילה תהיה מנועה מאתם ושכל אימת שיתפללו ירגישו כי גם כי אזעק ואשוע ה' סתם תפילתי, והרי באופן זה לעולם לא יוכלו להתקרב אל השי"ת?

עוד זאת יש לשאול, שהרי כפי הידוע כשהקב"ה מעניש, אינו מעניש סתם כדי להעניש, אלא מביא את האדם למצב חדש כדי שיעבדנו מתוכו וימצא ויחזור להתקרב

מתקבלות אלא שצריך להתאמץ יותר בתפילה, ובלשונו: לאו שאין התפילות נכנסות כלל דרך השערים כיון שהן סגורות, חלילה לומר כן, דודאי הן נכנסות, אלא שצריך האדם לאפוששי ברחמי הרבה ולכוין דעתו בכל לבו עד שיפתחו השערים, ואינו נענה מיד כשמתפלל אלא כאדם הדופק על שער הבית ואין פותחין לו מיד עד שהוא דופק בכל כוחו, וכדאמרינן בפרק מרובה דלת הננעלת לא במהרה תפתח.

והאמת שכל אחד יכול להרגיש באמיתות ביאור זה, כאשר כמה פעמים כשנצרך לאיזו ישועה, התפלל וחזר והתפלל, פקד קברי צדיקים, ושוב התפלל בשברון לב ועוד פעם התפלל בשמחה, עד שבסוף באה ישועתו. הרי שאין הדבר היום כמו שהיה אצל אדם הראשון שכיון שהתפלל מיד ירדו גשמים, אלא היום צריך להתאמץ בתפילה, ואם לבנו דווה על כך, הרי שאנו זוכים להבין גודל צער החורבן.

וכבר כתב כעין זה רבינו המאירי (שם): אף על פי שרוב תפילה אי אפשר שלא ליענות בה, מכל מקום כשהיא יוצאה ממעמקי הלב עד שהדמעה גוברת עליו מקובלת ביותר, דרך צחות אמרו מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה ואף על פי ששערי תפילה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו. ולדברי המאירי נמצא שמה שאמרו חז"ל שערי דמעה לא ננעלו, לא נתכוונו לדבר אחר, אלא נתכוונו לתפילה כאשר היא יוצאה מעומק הלב. והרי זה מעין דברי ה"תורת חיים" אלא שה"תורת חיים" דיבר על ריבוי תפילה בכמות והמאירי דיבר על ריבוי תפילה באיכות, וכוונת שניהם שבעוד בשעת הבית, כל תפילה היתה מיד מתקבלת הגם שלא היתה שלימה לא באיכות ולא בכמות, כיום לאחר החורבן, צריכה היא להיות מרובה באיכות או בכמות או בשתייהן

אינו נענה לתפילתו של אדם תיכף ומיד, אז כשהאדם מתפלל ורואה שעדיין ישועתו מתמהמהת, יש לו הזדמנות נפלאה להזדכך, הזדמנות שקיימת רק אז ולא בזמנים אחרים. וזיכוכו הוא מכמה צדדים: א. מצד

האמונה בתפילה, כי אילו היה נענה מיד כל אימת שהיה מתפלל, לא היה מאמין בתפילה, כי בדבר שרואים בחוש אין צריך להאמין. אבל עכשיו שאינו נענה מיד, הוא מוכרח לחזק בלבו את האמונה בתפילה, וכל אימת שיחזק בלבו האמונה בהקב"ה שהוא מקיים את הבטחתו שהבטיח לנו בתורתו שישמע לתפילתנו, יקיים מצות אנכי ה' אלוקיך. והרי זה זיכוכ גדול לאדם, כי אילו היה האמונה שבביל מה ירד לעולם, הלא לראות את הקב"ה עין בעין יכולים גם המלאכים, ולא צריך שבביל זה לירד לעולם הזה.

ב. מצד ההכנעה, כי אם ישיכיל האדם, כשיראה שאין הקב"ה נותן לו תיכף ומיד את מבוקשו, יוכל לשמוע את תשובתו אליו: אני משגיח עליך ועוסק בצרכיך, אך לא כפי שאתה סבור שהוא צריך להיעשות, אלא כפי שאני סבור, כי יודע אני יותר ממך מה טוב בשבילך ומה אינו טוב בשבילך. וכשיכניע את עצמו לרצון השי"ת ויבטח בו שיעשה לו את הטוב ביותר בשבילו, יהיה שרוי בשמחה גדולה ויתקרב אל הקב"ה מיום ומשעה לשעה.

השלך על ה' יהבך

אמר לי יהודי אחד בנוגע למה שדיברנו בארוכה בשיעורי הבטחון האחרונים שעל האדם להשליך את משאו על הקב"ה ומיד להסיח את דעתו ממנו, וכה אמר: לשון הפסוק הוא "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך", למה נקט דווקא בלשון "השלך" ולא נקט בלשון יותר שגורה –

אליו ממקום שקלקל, ומעתה יש לשאול איזו תועלת יש במה שנעל בפנינו שערי תפילה.

ביאור המפרשים שנועילת השערים היא לטובה

אכן בשל"ה הק' (פרשת וישב) כתב שכל הרעות הבאות לאדם הן לטובתו, כי הן מזככות אותו ומביאות אותו לידי ענווה והכנעה, והוסיף שם כי אפילו מה שנאמר "גם כי אזעק ואשוע ה' סתם תפילתי", הוא לטובה מהאי טעמא.

וכן הוא בכתבי הרב משה דוד וואלי ז"ל, תלמיד חבר של הרמח"ל, אשר הביא יסודות רבים שמתבארים גם בתורת החסידות, וכך הוא כותב בביאור חמש מגילות על הפסוק "גם כי אזעק ואשוע ה' סתם תפילתי": והוא לטובה כדי שישלים את בירונו (דהיינו להפריד את הטוב מתוך הרע), ואז חסר המסגרת והרם התפילה, ועשתה פרי למעלה להביא תשועתו כהרף עין.

נמצא הן לדברי השל"ה הק' והן לדברי הרמ"ד וואלי, שהתפילה מועילה תמיד תיכף ומיד, ומה שהקב"ה מונע לפעמים את הישועה מן האדם בזה העולם, הוא כדי שיוכל להשלים את בירונו, ולעתיד ייכנס להיכלו וימצא את כל הבירורים אשר עשה על-ידי תפילותיו (לשון הרמ"ד וואלי שם).

הזיכוכ והבירור שעל ידי נעילת

השערים

ונבאר הדברים: כשהקב"ה נענה לתפילתו של אדם תיכף ומיד ומשפיע עליו רוב טובה עד שאין לו שום קושי בעולם, הגם שהוא רואה אז את אהבתו של הקב"ה אליו בגלוי, אבל חסר לו מההכנעה והענווה ומהביטול להשי"ת. מה שאין כן כשהקב"ה

יש מנהיג לבירה, וממילא היה השפיע בא לעולם מבלי שיצטרכו לעבור זיכוכ זה.

אכן משחרב בית המקדש ונחסר מאתנו כל זה, ידע הקב"ה שאם יוסיף להראות לנו איך תפילתנו מתקבלות תיכף לאמירתן, לא נהיה בטלים אליו כפי הצורך וממילא לא יוכל השפיע לבוא לעולם, לכן **נעל שערי תפילה כדי שלא נראה איך תפילתנו מתקבלת, כי אז נוכרח להתבטל אליו ולהכנע לפניו, וכמו כן נוכרח להמשיך ולהתפלל מתוך אותו שברוך לב שהתפללנו בו בראשונה כיון שעדיין לא ראינו שנושענו**, וממילא יוכל השפיע להמשיך לבוא לעולם.

לימוד מהנהגת רבי עקיבא

ידוע המעשה ברחל אשת רבי עקיבא ששלחה את בעלה ללמוד תורה, לאחר שתיים עשרה שנה כשחזר לעירו ונעמד ליד ביתו, שמע אותה אומרת: אם היה שואל אותי, הייתי שולח אותו לעוד שתיים עשרה שנה ללמוד. מיד שב על עקבותיו והמשיך ללמוד עוד שתיים עשרה שנה מבלי להיכנס לביתו אפילו לברך את אשתו לשלום. וידוע מה ששואלים העולם מה היה אכפת לו להיכנס לברך את אשתו לשלום.

אכן תשובה נפלאה לכך השיב הגה"ח **רבי מנשה ישראל רייזמאן** שליט"א⁵ מפי השמועה: כשרחל אשת רבי עקיבא שלחה את בעלה ללמוד תורה, לא ידעה כלל מה ייצא ממנו, שהרי היה אז עם הארץ גמור. ומה עשתה? **שפכה את לבה ללא הרף לאביה שבשמים שיפתח את לב בעלה להבין להשכיל את תורתו**. וגם לאחר שעברו שנה ושנתיים, לא פסקה מלהתפלל לה' באותו לב נשבר שהיה לה בתחילה, שהרי לא ידעה

"תתן לה' יהבך"?

התשובה היא על-פי משל במי שיש לו סכום גדול של כסף והוא רוצה להפקידו בידי אחרים מפני שהוא מוכרח לנסוע למדינה רחוקה, אם יבוא אל שכינו ויאמר לו: "ראה נא, יש לי כאן סכום גדול ומוכרח אני להפקידו; איני יודע אם תסכים לשמור עליו, אבל עשה נא לי טובה ושמור לי עליו עד שאחזור", אפשר שחבירו יתחיל להתחכך בראשו – איני יודע, הרי יש לי ילדים בביתי ושמא יגעו בכסף, וחזן מזה ביום פלוני לא אהיה בביתי, וכן הלאה. אבל אם ירוץ בדרכו לצאת מן המדינה ותוך כדי ידפוק על דלת שכינו ויזרוק לו את הכסף לתוך ביתו מתוך בהילותו להמשיך בדרכו, בוודאי ישמור עליו שכינו...

כך צריך האדם להשליך את משאו על הקב"ה, ומיד לברוח. לא לברוח מן הקב"ה ח"ו, אלא לברוח ממשאו מתוך ידיעה שהוא נמצא מעתה במקום בטוח. התפללת? כעת הסח את דעתך; אל תתחיל עכשיו לנהל משא ומתן. עכ"פ זהו הזיכוכ והבירור שנעשה לאדם כשהוא מתפלל ואינו רואה שתפילתו נתקבלה תיכף ומיד, אם כי בוודאי היא מתקבלת תיכף ומיד כפי שנתבאר בשיעור הקודם, אבל מונעים אותו מלראות זאת בחוש בשביל הזיכוכ והבירור שלו כאמור.

החילוק בין זמן הבית לזמננו

ואמנם בזמן שבית המקדש היה קיים, לא היינו בני ישראל זקוקים לזיכוכ זה משום שהעולם היה מלא אור ואורו היה נקי וצח. חטאים לא היו בעולם משום שהתמידים ושאר הקרבנות היו מכפרים עליהם מיד, ובני ישראל עצמם בראותם את השכינה שורה בבית המקדש ואת כל עבודת הכהנים, היו זוכרים כי

⁵ מגיד משרים ומרביץ תורה בעיה"ק ירושלים תובכ"א.

החל מהתפילה הראשונה, אך אמר כי אין כדאי להביא לו את הישועה תיכף ומיד, כי אז יפסיד את ההזדמנות להתקרב אליו, ולכן המתין והמתין ואסף את התפילות באוצרו (כנוסח התפילה: שתשים דמעותינו בנאדך להיות) עד שהביא לו את הישועה בזה העולם התחתון.

הישועה בבוקר תלויה בתיקון חצות

והנה בטרם צאתנו את השער נשלים את הדברים בעוד יסוד נפלא שכתב רבינו ה"תפארת שלמה" מראדאמסק בפרשת הפקן המדבר בענייני דתשעה באב, ומבאר תוך כדי מאמר חז"ל "מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה": הנה לשון הפסוקים הוא - ויאמר משה ואהרן אל כל בני ישראל ערב וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים, ובוקר וראיתם את כבוד ה' בשמעו את תלנותיכם על ה' וגו'. כתב על כך ה"תפארת שלמה": הנראה לי לרמז בזה באריכות לשון הכתוב הזה על סדר תיקון חצות, כי הנה כל הירא ומר לבב על צער גלות השכינה, הנה צריך לקום ולהתעורר לשותף עצמו על צער הגלות הזה כמבואר בכל הספרים, והאיש אשר כיוון לבו באמת בזה, הנה השכינה היא בעזרו להושיעו אחר כך בחסד בוקר בהשפעות טובות ורפואות כמבואר בזהוהר הקדוש בכמה מקומות.

ומוסיף ה"תפארת שלמה": וזהו שאמרו "כל העוסק בתורה בלילה חוט של חסד משוך עליו ביום", וזהו שאמר הכתוב (תהלים פח, ב) "ה' אלוקי ישועתי יום צעקתי בלילה נגדך", ר"ל ה' אלוקי הוא ישועתי ביום על ידי כי צעקתי בלילה נגדך על צער השכינה שהיא בגלות. וזהו שאמר (שם מג, ב) "אתהלך בלחץ אויב שלח אורך ואמתך המה ינחוני", רוצה לומר כאשר אתהלך בלחץ על השכינה כי גבר אויב, על

כלל מה נעשה עם בעלה והאם כבר נפתח לבו לקלוט את תורת ה'. כך המשיכה להתפלל יום אחר יום, חודש אחר חודש, שנה אחר שנה...

אילו היה רבי עקיבא נכנס לביתו לאחר השנה השתיים עשרה כדי לדרוש בשלום אשתו, היתה אשתו רואה בוודאי את גדולתו בתורה, ואז היתה מרגישה שהיא יכולה להירגע מעט מדאגתה והיתה מפחיתה מעומק הלב בשעת תפילותיה. לכן לא נכנס רבי עקיבא לביתו, וכיון שלא נכנס המשיכה אשתו להתפלל באותו עומק הלב גם בשנים הבאות ואלו שהביא להצלחתו הגדולה, לקיום התורה שאין כמותה בעולם. ועל זה קרא רבי עקיבא ואמר - שלי ושלכם שלה הוא.

זה מה שנעשה אתנו כשאנחנו מתפללים ואיננו רואים לנגד עינינו את ישועתנו מתקרבת. אנו מתפללים וחוזרים ומתפללים, ותמיד באותו שברון לב, וכשרואים שעדיין לא נושענו, מהרהרים בתשובה ונותנים צדקה מעבר ליכלתנו, ושוב מתפללים וכן הלאה. נמצא שאנחנו מתעלים מזה ומזדככים באופן שלא היה נעשה כן לעולם אילו היינו רואים את ישועתנו תיכף ומיד לפתיחת פינו בתפילה.

האב רואה את מידות בנו המקולקלות; הוא שופך את לבו לפני הקב"ה יום יום ערב ערב ואינו רואה כי מידותיו משתפרות, אבל בינתיים הוא עצמו מתקרב אל השי"ת ונפשו מזדככת, והנה כשיבוא היום ויזדכך דיו, יראה את המפנה החד שיחול אצל הבן, כאשר בפתע פתאום יתחיל לפרוח ולהיות דוגמא לאחרים, ואז יאמר האב - בוודאי בזכות תפילת הסבתא הוא, אבל באמת הוא בזכות תפילותיו שלו עצמו, כי באמת הקב"ה השתעשע בתפילותיו תמיד וכבר עשה ופעל למענו

ואם נצרף זאת אל מה שדיברנו בתחילה, נוכל ללמוד מזה שכאשר האדם מתפלל ואינו רואה את ישועתו ואעפ"כ אינו מתייאש אלא חוזר ומתפלל מתוך הבנה שכל זה נעשה בכוונת מכון כדי להביא אותו לידי זיכוך ובירור, הוא נזכר גם שכל זה הוצרך לו רק מפני שחרב הבית, כי אלמלא היה נחרב הבית, לא היה זקוק לכל אותו סבל כדי להגיע אל הזיכוך והבירור כפי שנתבאר לעיל, ואם כן הרי הוא מיילל אז בלבו על החורבן ונחשב לו כעורך תיקון חצות אשר אף זה הוא צורך הישועה כדברי ה"תפארת שלמה".

הלא כך אמר הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זיע"א שהעת רצון הגדולה ביותר היא כשיושבים על הארץ בתשעה באב ואומרים קינות, ולדברי ה"תפארת שלמה" הביאור הוא כאמור, כי אז מבין האדם ששורש כל הצרות והחולאים שנמצאים בעולם, הוא בגלות השכינה, ואז הוא בוכה על החורבן וגלות השכינה.

עכ"פ נמצאנו למדים שתחילה לכל צריך לבכות על חסרון השכינה וצעה, ואז נבוא לבוקר ונאמר – הבה ונשיר שיר חדש למלך מלכי המלכים ונקריב לו קרבנות וקטורת על-ידי ונשלמה פרים שפתינו, ובזה נמלא את חסרון השכינה ונחיש את ביאת הגואל ובניית בית המקדש במהרה בימינו אמן.

ידי כן שלח אורך ואמתך המה ינחוני אל שמחת גילי כו'.

הקדמת התפילה על גלות השכינה

ומסיים ה"תפארת שלמה" והוא הנוגע לענייננו: וזהו שאמרו בגמרא אמר רבי אלעזר מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה אבל שערי דמעות לא ננעלו. ולכאורה קשה להבין האם מיום שחרב בית המקדש חלילה לא נתקבל שום תפלה ח"ו?! אך הענין הוא כי לעולם צריך להתפלל תחילה על גלות השכינה כמבואר, ועל ידי כן ממילא אחר כך נמשך עליו השפעות טובות וחסד בוקר כנ"ל. וזהו שאמר ננעלו שערי תפילה, רוצה לומר שאין להתפלל על צרכי עוה"ז לבד זולת על צער גלות השכינה, ואז היא תפילה נכונה, כי השכינה נקראת תפילה כמו שכתוב ואני תפילה. וזהו שערי דמעות לא ננעלו, שצריך לבכות ולקונן בדמעות שלישי על אורך הגלות הזה, על ידי כן ממילא נמשך השפעות טובות בעולם.

הנה יסודו של ה"תפארת שלמה" הוא על דרך שנתבאר עד כה, שעל האדם להבין שאם יש לו איזה חסרון הוא מפני שיש חסרון לשכינה וחסרון זה מונע את השפע מלבוא לעולם, ואדרבא החסרון מורגש אצל השכינה עוד בטרם הוא מורגש אצל האדם למטה, ולכן כיון שהאדם מתפלל על השכינה להשלים שם החסרון, ממילא נשלם החסרון גם אצלו.

הציפייה לישועה כיצד ולמה?

שירגישו את הציפייה לישועה בלבם?

לעורר החשק אל השלימות בביאת
הגואל

אכן בספר 'שבט מוסר' (פרק נא) נתן עצה גם לאנשים אלו, וזה לשונו: לכן אין לאדם כי אם לשרש בלבו אמונת עיקר ביאת הגואל שהוא אחד מ"ג העיקרים, ויחשוב בלבו הישועות והטובות והמעלות השלמות במושכלות ובגופניות המגיע לישראל באותן הימים, ויחשוק בחשק גדול ואהבה רבה ודבקות גדול לאמר מי יתני היות הגאולה בימי לבוא באותם הימים כאדם שיש לו חשוקה שנקשרה נפשו בנפשה שכל חשקו ומחשבתו בה בלי פירוד ומקשר עמה כל מחשבתו, כן יהיה תאות נפשו על אותם הימים כדי להשיג שלימות נפשות וגופו להדמות לבוראו על ידי השגת סתרי תורתו.

כצופה העומד על החומה

ובספר 'היכל הברכה' להגה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמאנא זיע"א (פרשת בראשית) כתב, שציפית לישועה הוא מלשון "צופה נתתיך". כאותו שומר העומד על החומה וצופה למרחוק לראות שאין האויב מתקרב לעיר, כך צריך איש ישראל לצפות בעיניו ובלבו בכל זמן ועת אולי יבוא באותו רגע מלך המשיח, ובכל עת יהיה לבו הומה עליו וצופה לישועת ה', ועל ידי הציפייה בכל רגע בוודאי תפעל למעלה ותקרב את הגאולה.

החיוב המוטל עלינו הוא להיות כל

השאלה שמציבים לאדם בבית דין
של מעלה

במסכת שבת (לא, א) מבואר שאחת מהשאלות ששואלים את האדם בשעה שמכניסים אותו לדין, היא אם ציפה לישועה, ואם זו היא השאלה שמציבים לפניו בשעה שכזו, מוכח שהציפייה לישועה היא אחד מהדברים החשובים ביותר שיש לו לאדם לעסוק בהם בעולם הזה, ולא די לו לאדם באמונה בביאת המשיח, אלא הוא צריך לצפות אליה, דהיינו שירגיש בלבו בכל יום שהוא משתוקק, מייחל ומצפה לגאולה השלימה.

הצדיקים וגדולי ישראל שעסקו בענין הציפייה לישועה, כדוגמת החפץ חיים זצ"ל, האדמו"ר מתולדות אהרן זיע"א, האדמו"ר מליובאוויטש זיע"א ועוד, התריעו רבות על שאין אנשים שמים לב על מצוה זו לעסוק בו, בעוד מאמרי חז"ל כמו הפסוקים ונוסחאות התפילה מוכיחות שהיא מעיקרי היהדות. אף אנו נצא ונחזה מה בידינו לעשות כדי לעורר את לבנו בציפייה לישועה.

והנה האנשים מרי הלב אשר לא שפר עליהם גורלם והם מתייסרים בייסורי הגוף והנפש, נקל להם לצפות לביאת המשיח, שהרי הם מרגישים בלבם שלא יבוא קץ ליסוריהם עד שלא יבוא הגואל. אבל אלו שרואים ברכה והצלחה במעשי ידיהם והם ובני ביתם בריאים בגופם ובנפשם, קשה להם יותר להרגיש את הציפייה לישועה בלבם. ובכן מה היא העצה לאנשים אלו

כרחין מאחר שהוא דיבור, הכי קאמר, כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם, כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' אלוהיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם, וכן יושיענו ברחמי שנית, כדכתיב (דברים ל) ושב וקיבצך מכל העמים וגו'.

ביאור הדברים: מלבד הביאור הפשוט בדיבור "אנכי ה' אלוהיך" שהקב"ה הוא הממציא של כל הנבראים ושהוא מנהיג את עולמו לבדו, עוד כלול בדיבור זה שהתכלית של הנבראים היא להכיר בכך, כי על-ידי שהם מכירים בכך הם ממליכים את הקב"ה עליהם, ואף זה הוא מחובת הנבראים, שיידעו שתכליתם הוא להכיר בכך מפני שבכל פעם שהם מעלים בזיכרונם שהקב"ה ברא את העולם, הם מחיים בכך את הבריאה, וזהו כוונת המשך הדיבור "אשר הוצאתיך מארץ מצרים". הקב"ה אומר לנו: לכך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, כדי לקרב אתכם אלי על מנת שתדעו שתכליתכם לזכור שאני הוא זה שברא את העולם ומנהיגו.

ומעתה אומרים לו לאדם: תדע שהעולם כפי שהוא היום הוא חשוך מאוד ואתה בעצמך סובל מזה, ועיקר החשכות הוא ממה שאין בני האדם מכירים בכך שהקב"ה ברא את העולם ומנהיגו, וזהו השורש לכל המחלות הקשות ולכל הצרות הבאות לעולם, כי ללא האמונה ב'אנכי ה' אלוהיך" אין השפע יכול לבוא לעולם.

וכשיבין האדם שזה תלוי בזה, השפע תלוי באמונה כי אנכי ה' אלוהיך, ממילא יתחיל להוסיף בקיום מצוה זו, וככל שיוסיף בקיום מצוה זו, יבין שהסיבה שאין בני האדם מכירים במציאות זו ועוצרים מחמת כן את השפע, הוא מפני שהעולם חשוך, ואז יתעורר לבו לקוות אל ה' ויפתחו עיניו

רגע בהיכון וממש להביט בעינינו לראות אולי ברגע זה יבוא המלך המשיח.

האדמו"ר מליובאוויטש זיע"א הביא כמה הוכחות ברורות מנוסח התפילה, שלא די באמונה פשוטה בביאת הגואל, אלא צריך לצפות בציפייה דרוכה בכל עת שיבוא. והנה כמה הוכחות לפנינו: "לישועתך קוינו כל היום ומצפים לישועה" – כל היום משמע מבוקר עד ערב. "ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים" – ותחזינה עינינו משמע כי אותן עיניים שכל-כך מצפות לראות את שוב ה' לציון, תזכינה לראות אותו בקרוב. "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח" – מהרה פירושו ברגע זה ממש, כי אנו מצפים בכל רגע ורגע לדבר זה.

אמנם כן, מי שלא היה עסוק עד כה בכל זה, יקשה לו מאוד להתחיל להרגיל את עצמו בדבר, ואנו הלא חותרים בשיעור זה לקרב את הדבר כדי שתהיה הציפייה לישועה מנת חלקו של כל אחד ואחד, ובכן מה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה?

שורש המצוה בדיבור אנכי ה'

אלוהיך

אכן בכל הספרים שעוסקים בענין זה אנו רואים שעל האדם להטמיע את הציפייה לישועה במהלך המחשבה שלו ועל ידי כן יתעורר לבו לצפות לישועה, אך השאלה היא כיצד יטמיע אותה האדם במהלך הישועה שלו, והתשובה לכך מצאנו בדברי הסמ"ק, כי הנה הסמ"ק כתב שציפית לישועה כלול במצות אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, וזה לשונו (מצוה א): ובוזה תלוי מה שאמרו חכמים ששואלין לאדם לאחר מיתה בשעת דינו צפית לישועה? והיכן כתיב מצוה זו, אלא שמע מינה בזה תלוי, שכשם שיש לנו להאמין שהוציאנו ממצרים דכתיב אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך וגומר, ועל

השפע לעולם תלויה בביאת המשיח.

תפילה לגאולה כבקשה לצרכים

האישיים

ולפי זה נבין דבר נפלא, כי הנה אנו רואים שבתפילת שמונה עשרה שתיקנו אנשי כנסת הגדולה, אנו מבקשים ללא הרף להחשת הגאולה, והוא פלאי שהרי הברכות האמצעיות נועדו לבקש בהן על הצרכים האישיים. אכן האדמו"ר מליובאוויטש זיע"א כתב שמעיקר הדין היה האדם צריך לפרט את כל הצטרכויותיו בעת תפילתו כמו שכתב הרמב"ם שזה הוא עיקר התפילה, אלא שלפי שראו אנשי כנסת הגדולה שנתבלבלו שפת האנשים ואינם יודעים לבטא את הצטרכויותיהם, לכן תיקנו נוסח תפילה שבו נמצאים בקשת כל הדברים שהם כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הציבור כולם. ודוגמא לכך הוא ברכת השנים, שאין נזכר בה כלל בקשה על הפרנסה, אך הבקשה על הפרנסה נכללת בה. והנה אנו לפי מדרגתנו היינו מנסחים את התפילה באופן שונה. אמנם ברכת רפאנו היינו משאירים על מתכונתה, ברכת השנים היינו משאירים גם כן, אבל תחת הברכות "תקע בשופר" "השיבה שופטינו" ו"את צמח דוד" היינו מתקנים לבקש על שידוכים הגונים לבנינו ובנותינו, ועל נחת מילדנו, וכן הלאה כפי מה שדוחק על לבות בני הדור... מה לנו להתפלל בתפילת שמונה עשרה על ביאת הגאולה, וכי באו להכריח אותנו לקיים מצות ציפית לישועה דווקא באמצע התפילה? ! ומדוע לא הכריחו אותנו באותה מידה לקיים מצוות אחרות?

אך התשובה היא על-פי האמור, כי בכואנו להתפלל על זיווגים הגונים ועל נחת מהילדים ועל כל הקשיים הפוקדים אותנו, אנו מבקשים מעומק לבנו: אנה ה' תקע

לצפות בכיליון עיניים לביאת המלך המשיח בידועו כי אז יכירו כל יושבי תבל שהקב"ה ברא את העולם ומנהלו בכל רגע ורגע ויבוא שפע רב לעולם ברוחניות ובגשמיות.

פתרון הקשיים על-ידי ביאת המלך

המשיח

קיצור הדברים: כל עוד מצות אנכי ה' אלוקיך אינה מושרשת בלב האדם, כאשר יתעוררו לו קשיים של ענייני רפואה ופרנסה וכיוצא באלו, יפנה אל אנשים בשר ודם לבוא לעזרתו. אך כאשר מצות אנכי ה' אלוקיך מושרשת בלבו, יבין האדם שכל הקשיים הנמצאים בעולם מקורם בחושך המונע מבני אדם לראות את האמת, ואז תחת אשר יפנה לרהבים ושטי כזב, ירים את עיניו לשמים ויזעק מר: אנה ה', עד מתי? קרב נא את הגאולה!

לפעמים כששומעים מאן דהו מדבר על ביאת המשיח בעת צרה, נוטים לחשוב: עכשיו הוא נזכר בצורך לביאת המשיח – היכן היה עד כה? אבל למען האמת זו היא הדרך האמיתית, כי זו היא העבודה המוטלת עלינו, להבין שכל צרה וכל קושי מקורו במה שעדיין לא בא המלך המשיח. זה שבחור פלוני עדיין לא מצא את זיווגו, הוא מפני שהמשיח עדיין לא הגיע ואין השפע בא לעולם, וכשיבוא המלך המשיח ותהיה התגלות אלוקות באופן שלם לא יחסר שום דבר כי השפע ירד לעולם במלואו.

ונמצא לפי זה שדברי השבט מוסר והסמ"ק עולים בקנה אחד. השבט מוסר גילה לנו שכאשר יכיר האדם שיזכה לכל השלמות ברוחניות ובגשמיות דווקא לאחר ביאת המשיח, יתעורר לבו ממילא לצפות לישועה. והסמ"ק גילה לנו שכדי להגיע להכרה זו, צריך האדם להעמיק בקיום מצות אנכי ה' אלוקיך, כי אז יבין שירידת

והמטיב, אלא שבעולם הזה יש גם רעות ולעולם הבא לא יהיה רע כלל, ואם כן אין בעסק הברכה הפרש, והיה לו לומר לא העולם הזה עולם הבא, העולם הזה יש בו רעות וטובות, העולם הבא אין בו רק טובות. ואמר הוא המנוח ז"ל דכתיב (ישעיה

יב, א) "אודך ה' כי אנפת ביי", לפי שמעליין לא תצא הרעות ואין דבר רע בא מהקב"ה והכל הוא לטובה, ואפילו הפורעניות שבא על האדם אינו רעה אבל טובה לזכך אותו ולהכניע יצרו הרע ולטהר הנשמה שתזכה לעולם שכולו טוב, אלא שהאדם בעולם הזה אינו מבין הדבר לאשורו ונדמה בעיניו כאילו הוא רעה, כמו החולה שעושיין לו תחבושת ויש לו יסורים והחולה השוטה צועק להסיר התחבושת, אבל החכם סובל בשמחה, וכן הוא יסורי הרשעים הם תחבושת. אמנם אחר מותו שרואה ומבין הטוב האמתי, וכמו כן לעתיד לבוא כשנזכה לזה במהרה, נאמר "ביום ההוא אודך כי אנפת ביי", שנותן הודאה לשעבר על שנתאנף בו הקב"ה לפי שעה להטיבו באחריתו. וזהו כוונת המאמר כאן, בעולם הזה אומר על בשורות רעות דיין האמת, שסובר שזהו מצד מידת הדין, **ולעולם הבא כולו הטוב והמטיב, פירוש שיראה למפרע שכולו היה מידת טובה והיה לו לברך על הכל הטוב והמטיב.**

מבואר מדבריו שגם אם באמת לא יבואו כל הקשיים על סידורם, אך הקשיים יפסיקו להטריד את בעליהם, כי אדרבא יראו בחוש שכל אלו באים עליהם לטובתם ולהנאתם. ונמצא שבביאת המשיח, איך שלא יהיה ייוושעו כולם וייחלצו מכל מצוקותיהם, אלא שאין אנו יודעים באיזה אופן ובאיזו צורה.

ונמצאנו למדים שהדרך להטמיע במהלך מחשבתנו ועל ידי כן להשריש בלבנו את הציפייה לביאת המשיח, היא לכוון

בשופר גדול לחרותנו, כי אז יבוא השפע הטוב לעולם וכל הקשיים ייעלמו כמו מאליהם. ראה נא בענייני וריבה ריבנו ומהר לגאלנו, את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח, וכן הלאה, כי כל אלו יביא את שלמותנו בכל העניינים הרוחניים והגשמיים.

כאן בוודאי תתעורר השאלה מדוע אם כן תיקנו ברכות מיוחדות לרפואה ופרנסה ולא הסתמכו על הברכות המבקשות על הגאולה, והתשובה לכך שזה ברור שהיה להם לאנשי כנסת הגדולה עוד עניינים בתיקון נוסח התפילה, עניינים הנשגבים מבינתנו, אך שורש הדברים הוא כפי האמור, שבתפילה על ביאת הגואל כלולות כל הבקשות, כי כל הישועות והרפואות תלויות בגילוי האלוקות על פני תבל.

הישועה בביאת המשיח נשגבה

מבינתנו

עוד תתעורר השאלה לשיטת הרמב"ם פוסק כשמואל שלא יהיה שום חילוק בין ימים אלו לימות המשיח אלא שיעבוד מלכויות בלבד, ומשמע ששאר הדברים המטרידים את כל אחד לא יבואו על סידורם. אולם לשאלה זו יש להביא את דברי הצ"ח על מה דאיתא במסכת פסחים (ג, א): "אמר רבי אחא בר חנינא, לא כעולם הזה העולם הבא. העולם הזה, על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. לעולם הבא - כולו הטוב והמטיב.

כתב על זה הצ"ח: שמעתי בילדותי מהמנוח הרב החסיד המוכיח הגדול המפורסם מוהר"ר אפרים רישר זצלה"ה מגיד דק"ק בראד, פירוש המאמר הזה, שדקדק במה שאמר "לא כעולם הזה העולם הבא", הרי בעסק הברכה אין הפרש, שעל הטובות גם בעולם הזה מברך הטוב

אין בן דוד בא עד שתתעורר התשוקה בלב

והנה הצדיקים ביארו טעם הדבר על-פי הכלל הידוע שבמקום שמחשבתו של אדם שם הוא, ולכן כשהאדם מדבק את מחשבתו בציפייה לגאולה, הוא גורם להמשיך הגאולה לזה העולם.

אולם בספר הקדוש 'מאור עינים' (פינחס) אנו מוצאים ביאור עמוק יותר לדבר זה, ואלו דבריו: **כדי לקיים כל מצוה ממצוות התורה בשלימות, צריך האדם לעורר תשוקה בלבו למצוה זו עד שירגיש חסרון בנפשו אם לא יקיימנה, ואז יבוא ויקיים את המצוה כדי למלא חסרון זה בנפשו, וכשיעשה כן יעשה בזה יחוד קוב"ה ושכינתה.**

והרי זה דומה למה שאמרו חז"ל (פסחים צט, ב) שאסור לאכול פת בערבי פסחים כדי שיאכל כלילה המצה לתיאבון, וכפי שפירש שם רשב"ם שזה משום הידור מצוה, והיינו מפני שכל שתשוקת האדם גדולה לאכילה, אפילו לאכילה הגשמית, נמצאת לאחר מכן האכילה ממלאת חסרון יותר גדול בנפשו, והרי היא נחשבת יותר כאכילה.

והנה מי שמעורר תשוקת הלב לקיים מצוות התורה, הוא אליהו הנביא זכור לטוב, ובלשון בעל מאור עינים: **"שכל השתוקקות ישראל עובדי ה' לאביהם שבשמים הוא על ידי בחינת אליהו שהוא המבשר לכל דבר שהוא שלימות",** ולכן נקרא אליהו מבשר הגאולה, **משום שאין המלך המשיח יכול לגאול את ישראל מבלי שתתעורר בלבם קודם לכן התשוקה לכך, ומי שמעורר התשוקה הוא אליהו הנביא.**

ביאת המשיח אינה דבר של מה בכך, אלא היא שלימות הממלאת את כל נפשות ישראל, וכדי שיוכל דבר זה להיעשות,

היטב בתפילת שמונה עשרה ערב ובוקר וצהריים, ולהבין שבכרכות אלו שאנו מבקשים על ביאת הגאולה, אין אנו מבקשים על דבר רחוק שיתמלא, אלא על עצם חיינו שיבואו אל תיקונם וישגו רפואת הנפש והגוף.

הציפייה לישועה מקרבת את הגאולה

והנה בספרים רבים מבואר, וכן הוא במדרשים, שבעצם הציפייה לגאולה מקרב האדם את הגאולה. וכך פירש הגאון החיד"א ז"ל ברכת צמח דוד: את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך, ובאיזו זכות אנו באים לפניך לבקש זאת? כי לישועתך קיווינו כל היום ומצפים לישועה, בזכות זה שציפינו לישועה.

וזה לשון המדרש (ילקוט שמעוני איכה רמז תתקצז): אמר יצחק לפני הקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם, בני היכן הם? אמר לו נמסרו ביד צריהם כצאן לטבח... אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם, בני היכן הם? אמר לו: עין הרע שלטה בהם והגלו אותם לבלל... אמרו לפניו: ריבונו של עולם, שמא אין חזרה לבנים? אמר להם אל תאמרו כך! יש דור שהוא מצפה למלכותו, מיד הם נגאלים.

ועוד איתא במדרש (שוחר טוב מזמור מ): למנצח לדוד מזמור, קוה קייתי ה' ויט אלי וישמע שועתי. זהו שאמר הכתוב ואמר ביום ההוא הנה אלוקינו זה קיוינו לו וישיענו (ישעיה כה, ט). אין ביד ישראל אלא שיקוו שיגאלם הקדוש ברוך הוא, בשכר קוה קייתי ה', דכתיב טוב ה' לקויו (איכה ג, כה)... קיוו ושובו וקיוו... אם עושין כן, הרי אתם נושעים.

ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו
 לפני ה', לפני ה' דייקא, שנתקרבו מאוד
 בהתלהבות גדולה המכונה 'אש מלפני ה'',
 ואומר 'בקרבכם לפני ה' וימותו' מתמת גדול
 הקירוב באש ההתלהבות והתשוקה נדבקה
 נשמתן באור הזך, ואחר כך זכה פנחס שהוא
 אליהו אל אלו הנשמות, ולכך תמיד הוא
 היחוד והתשוקה שעל ידו יהיה היחוד השלם
 על ידי אליהו.

סוף דבר: בכל תפילה ותפילה שאנו
 מתפללים לביאת המשיח ולקירוב הגאולה,
 מלבד עצם כוח התפילה, הלא אנו גם
 מעוררים על ידי תפילות אלו את הציפייה
 לישועה בלבנו, ואם כן אנו מקרבים את
 הגאולה בעצם ציפייה זו, כי ההשתוקקות
 בלב היא תנאי לביאת גואל צדק שיבוא
 במהרה בימינו אמן.

מוכרחים בני ישראל לעורר את התשוקה
 בלבם ולהרגיש חסרון גדול בנפשם ממה
 שעדיין לא באה הגאולה, כי רק אז תוכל
 נפשם באמת להתמלאות מביאת המשיח,
 וכיון שאלהו הנביא הוא המעורר התשוקה
 בלבם, לכן הוא נקרא המבשר הטוב.

תשוקת אליהו מתשוקת נדב

ואביהוא

ומבאר בעל מאור עינים: והסיבה לזה
 שאלהו הוא המעורר התשוקה, הוא כי נודע
 כי פנחס שהוא אליהו זכה לנשמות של נדב
 ואביהוא בני אהרן, ונודע שסיבת מיתתן היה
 על ידי השתוקקות רב בהתלהבות גדולה
 בעבודתן לבורא ברוך הוא עד שמחמת
 דביקתן באור בהיר וזך ותשוקה חזקה נפרדו
 נשמותיהן מגופן, וזהו שנאמר (ויקרא י', יב)

מהות יום ט"ו באב ועבודתו

שהוא יום שפסקו בו מלכרות עצים למערכה, דתניא רבי אליעזר הגדול אומר מחמשה עשר באב ואילך תשש כוחה של חמה ולא היו כורתין עצים למערכה לפי שאינן יבשין.

בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים

אכן לאחר כל התשובות עדיין קשה להבין מדוע החשיב התנא ליום זה כיום טוב הגדול משאר ימים טובים, כי כשלומדים טעמים אלו לפי פשוטם, מבינים רק למה להחשיב יום זה כאחד מן הימים המנויים במגילת תענית שהיה אסור להתענות ולהספיד בהם קודם שבטלה מגילת תענית, אך לא מעבר לזה.

מוטל עלינו להבין איזה סוד יש ביום זה עד שהוא נחשב ליום טוב גדול כל כך, ועוד מוטל עלינו להבין מדוע מצא לו התנא את יום הכיפורים לחבר ורע אשר נראה מזה שהוא דומה במהותו ליום קדוש זה.

וכן נצטרך להבין מה שאמר התנא בספרו כיצד היו חוגגים שני ימים גדולים אלו: "בנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות? בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה, שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל"... כי לפי הפשטות אופן זה תמוה ביותר, וכבר נתקשו המפרשים היאך היה מותר לעשות כן, אך ביותר תמוה מה ראה התנא לספר לנו על כך, ואם טרח לספר לנו על כך, אין זה אלא שיש בזה סוד גדול.

עוד ידועה לשון הגמרא שם: מכאן

לא היו ימים טובים לישראל כט"ו

באב ויוה"כ

איתא במשנה סוף מסכת תענית (פ"ד מ"ח): "לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו". גדול הוא חמשה עשר באב יותר מפסח סוכות ושבוועות ועומד הוא בקנה אחד עם היום המקודש ביותר בשנה. ולא, אין המדובר בספרי חסידות המבארים למה הוא גדול על-פי פנימיות, אלא לשונו של התנא הוא במשנה. וכבר הקשו בגמרא (תענית ל, ב): בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה, יום שניתנו בו לוחות האחרונות. אלא חמשה עשר באב מאי היא? ואמרו כמה תשובות בדבר: התשובה הראשונה מפני שהוא יום שהותרו בו שבטים לבוא זה בזה, כי בדור הראשון נאסר על השבטים להתחתן זה בזה כדי שלא להעביר נחלה משבט לשבט, ובחמשה עשר באב הותר להם הדבר. התשובה השנייה מפני שהוא יום שהותר בו שבט בנימין לבוא בקהל לאחר שאסרו אותו מלבוא בקהל משום מעשה דפילגש בגבעה. התשובה השלישית מפני שהוא יום שכלו בו מתי מדבר. התשובה הרביעית מפני שהוא יום שביטל בו הושע בן אלה פרוסדיות (שומרים) שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל. התשובה החמישית מפני שהוא יום שנתנו בו הרוגי ביתר לקבורה. והתשובה השישית מפני

האלוקים יותר מבכל הימים טובים, ואם כן יהיה טעם היום טוב של חמשה עשר באב מה שיהיה, כיון שסוף סוף קירבת האלוקים שלו גדולה משאר הימים טובים, הרי הוא נחשב יחד עם יום כיפור לגדול מן השאר.

אם תעוררו את האהבה עד שתחפץ

מבאר בעל שם משמואל: מעתה יובן מדוע חשוב כל-כך להוסיף מעתה ואילך בלימוד התורה, עד שהפליגו החכמים כל-כך בשכר מי שיוסיף לילות על ימים בעסק התורה, ולהיפך בעונש מי שלא יוסיף, כי הלא ידועים דברי הרמב"ן (האמונה והבטחון פי"ט) שכל אהבה הבאה לאדם צריכה להניחה בחפץ של מצוה, ועל כן כשמתעוררת ביום זה אהבה גדולה זו על-ידי יתרון האור מן החושך, מוכרחים להכניסה בחפץ, והחפץ הוא התגברות התורה.

והנה לפי ביאור זה יתיישב הפלא ופלא גם מה שבא התנא להודיע לנו כי בשני ימים אלו בנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים ואומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך, כי כאמור קשה מאוד להבין דבר זה, וכן כתב בספר "נזיר שמשון"⁶: כל ימי נצטערתי להבין היאך היה מותר לגרות יצר הרע באופן כזה ובפרט ביום הכיפורים שהוא היום המקודש בשנה. וביותר תמוה לפי מה שכתבו המפרשים⁷ שמטעם זה תיקנו לקרות במנחה של יום הכיפורים בפרשת עריות כדי לעצור את החטא, ויקשה מה היה צריך כלל להתנהגות זו.

ואילך, דמוסיף יוסיף, ודלא מוסיף יסיף, מאי יסיף? אמר רב יוסף: תקבריה אימיה. ופירש רש"י: מחמשה עשר באב ואילך, מי שמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה, יוסיף חיים על חייו, ומי שאינו מוסיף לעסוק בתורה בלילות, ימות בלא עתו ר"ל. ואף זה צריך ביאור.

יתרון האור מן החושך

והנה נתחיל בדברי קדשו של בעל "שם משמואל" (ואתחנן, תר"ע) מפני שהם קרובים ללבו של כל אחד ואחד, והנה דבריו: **הימים טובים נקראים ימים טובים מפני שהם ימים של קירבת אלוקים.** כל יום טוב מקרב את האיש הישראלי אל השי"ת בדרכו המיוחדת לו, חג הפסח בחירות הנפש שלו, חג הסוכות בשמחה שלו, חג השבועות בקבלת התורה. והנה ידוע שקירבה הבא לאחר זמן של ריחוק גדולה וניכרת בהרבה מסתם קירבה, והרי הוא דומה לאור המאיר לאחר החושך שיתרונו ניכר יותר מאור המאיר באופן תמידי.

והנה שני ימים טובים אלו, הם ימים טובים שבאים לאחר זמן שהיינו בו כביכול מרוחקים מהשי"ת. יום הכיפורים בא לאחר ימי דין שהם בבחינת שמאל דוחה, ועל זה מפטירים בראש השנה (ירמיה לא, ג): מרחוק ה' נראה לי, וחמשה עשר באב בא לאחר הימים שהתאבלו בהם על החורבן, והיינו כביכול מרוחקים מהשי"ת כמו שנאמר (ישעיה ו, יב) ורחק ה' את האדם, ונאמר (קהלת ג, ה) עת לרחוק. ונמצא שבשני ימים אלו מורגשת וניכרת קירבת

⁶ הערות על ששה סדרי משנה מהגאון מהר"ר רבי יעקב שמשון שבתי סיניגאליא זצ"ל מרבני אנקונא שבאיטליא, מחבר כמה ספרים וביניהם נודע ספר שבת של מי עמ"ס שבת.

⁷ תוס' מגילה (לא, א) ד"ה במנחה. טו"ז או"ח תרכב ס"ק ד.

ישראל העורך, אחר כל הדברים מי יתן שבני ישראל יאמרו כל יום לאחר תפילת שחרית בקול רם, משנה זו עם פירוש תפארת ישראל בכוונה עצומה, ומובטח אני שיעוררו רחמי שמים להכריחו לשלוח לנו בקרוב מבשר טוב, ויתהפך תשעה באב לששון ולשמחה ולמועדים טובים.

אכן הגם שבעל תפארת ישראל פירש כן את פשטות המשנה, ראיתי בספרים אחרים שכתבו, שבאמת פשטות המשנה היא שהיו בנות ירושלים ממש יוצאות ומדברות אל הבחורים, ולא תקשה כיצד עשו כן, כי לרוב הקדושה ששרתה אז בירושלים עיר הקודש, לא שלט ביניהם יצר הרע⁹, אלא שמכל מקום דברי התפארת ישראל אמתיים כי כפי הידוע כל הנעשה למטה נעשה דוגמתו למעלה, וכיון שנהגו כן למטה בשני ימים אלו, היתה בוודאי כנסת ישראל מתרפקת אז על דודה ומדברת עמו ומחזקת את הקשר בו.

סוף דבר: לאחר הגירושין שהיו בתשעה באב, וכמו שכתב הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זיע"א (פרי צדיק ערב יוה"כ, אות א) שמטעם זה נכתבו כל אגדות החורבן במסכת גיטין דווקא, חזרה כנסת ישראל וחיזקה את הקשר שלה עם הקב"ה בט"ו באב ונעשה אז יחוד בין קודשא בריך הוא ושכינתיה.

הארת הלילות באור יום

וביתר עומק נוכל לבאר על-פי המבואר בספרים הקדושים¹⁰ בזו הדרך: ישנם חדשים שהנהגה שלהם הוא הנהגה

כנסת ישראל ובחור בארזים

אכן בתפארת ישראל (על המשנה שם) כתב פירוש נחמד המיישב קושיא זו הפלא ופלא ויבואר ביותר על-פי דברי בעל שם משמואל, ואלו דבריו: בנות ירושלים הכוונה לכנסת ישראל, בחור זה הקב"ה כפי שהוא מכונה בשיר השירים (ה, טו) "בחור כארזים". בימים אלו שבהם אנו רוצים להתקרב בכל מאודנו אל השי"ת, אנו אומרים לו: בחור שא נא עיניך מה אתה בורר לך, רוצה לומר איה אומה קדושה בעולם כאומה זו, אל תתן עיניך בנוי, דאע"ג שחטאו לפניך תתן עיניך במשפחה, בניך בני בחוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב, שקר החץ של שאר האומות, הבל יופי שלהם, דאפילו כשעושינן מצוות כוונתם רק להחניף לך, כי חסד לאומים חטאתם, אבל אשתך החלשה הקטנה, שהיא יראת ה', היא תתהלל, שעומדת היום לפניך ככלה מקושטה, ואומרת לאביה, הא קריבת נפשי קדמך (שבת פט, ב), היא היא תתהלל, שגם כתמי חטאותיה הם היום לה לעדי ולתפארת, בעבור כי נתהפכו לזכיות.

מי יתן ויאמרו דברי המשנה עם

פירוש התפארת ישראל

והנה לפנינו דבריו המשובבים כל לב של הגאון רבי ישראל וועלץ זצ"ל⁸ בספרו "דברי ישראל" (או"ח סי' קנט): דבריו אלו של בעל תפארת ישראל יוצאים מלב טהור ונכנסים ללב להלהיבו לאביו שבשמים ומקרבים את הגאולה. והוסיף שם: אמר

⁸ אבד"ק פעסט, מגדולי רבני הונגריה ברור האחרון ובסוף ימיו בשיכון הרבנים בעיר הקודש ירושלים תובכ"א.

⁹ ראה פרי צדיק לחמשה עשר באב אות ו'.

¹⁰ הובא בסה"ק 'באר מים חיים' פרשת בא (יב, א) בפסוק החדש הזה לכם ד"ה ואכן נודע לטועמי מעץ החיים.

דינים ממותקים גדולים מן הרהמים

ונמצא לפי זה שמלבד מה שנתבאר מבעל "שם משמואל" שמטעם זה נקרא חמשה עשר באב יום טוב גדול משאר ימים טובים מפני שהוא בא לאחר הימים החשוכים, הוא נקרא כן גם מפני שימים אלו עצמם היו בעיקרם חשוכים והוא, כי המתקת הדינים גדולה מן הרחמים בעיקרם, וכפי שמבואר הטעם בספרים, שכאשר הקב"ה שולח דינים מסתתר מאחוריהם שפע גדול של רחמים אלא שבזה העולם אין הכלים נמצאים לקבלו כי כידוע אין דבר רע יורד מן השמים, אלא שלפעמים השפע הבא עליו הוא על-ידי דין כי באופן אחר אינו יכול לקבלו ולכן מגיע לו באופן כזה שנדמה לו כרע. וכשכאים וממתקים את הדינים ומחפכים אותם לרחמים, השפע הגדול שהסתתר מאחורי הדינים בא לעולם בכל תקפו.

להאיר את החלקים החשוכים

ולאחר שנודע לנו מהותו של יום חמשה עשר באב, נוכל להבין מזה מה היא העבודה המוטלת לנו ביום זה. והנה ראשית כל מוטל עלינו לחזק הקשר עם אבינו שבשמים, בחור כארזים, וזאת על-ידי לימוד התורה, כי כשלומדים את התורה בקדושה וטהרה וכדרך שלימדונו רבותינו צדיקי וקדושי החסידות, מתאחדים עם הקב"ה. וכפי המבואר ברש"י ענין מיוחד הוא להוסיף בלימוד התורה בלילות, וכל המוסיף בלימוד התורה בלילות, הרי הוא מוסיף חיים על חייו.

והנה הטעם הפשוט המבואר במפרשים מדוע יש להרבות בלימוד התורה דווקא בלילות, הוא מפני שבארץ ישראל וסביבותיה הלילות מתחילים להתארך

של רחמים וישנם חדשים שהנהגה שלהם הוא הנהגה של דין, וכמו שאפשר לראות מצירופי השמות של ראש חודש, שכל חודש שהצירוף שלו יוצא מפסוק בתורה כסדרו כדוגמת חודש ניסן שהשם שלו הוא י-ה-ו-ה היוצא מהפסוק (תהילים צו, יא) י'שמחו ה'שמים ותגל ה'ארץ, הרי זה מורה שהוא חודש של רחמים, וכל שהצירוף שלו יוצא מהפסוק למפרע, הרי זה מורה שהוא חודש של דין.

והנה חודשי תמוז ואב הם חודשים של דין כי שרו של עשו לקח אותם מיעקב כשנאבק בו, וכן מורה הצירוף של חודש אב שהוא הוי-ה ויוצא מהפסוק (דברים כז, ט) "ה'סכת ו'שמע ישראל היום", ואולם בזהר הקדוש (ח"ב דף עח, ב) כתב שיעקב חזר והוציא את חציו השני של חודש אב משרו של עשו וגרם בכך שלא ישלטו בו הדינים, וכן כתבו הספרים שאע"פ שנהגו להקפיד שלא לחתן בחיסור הלבנה, מכל מקום בחודש אב מחתנים דווקא בחציו השני מהאי טעמא.

וכן הוא בספר "עבודת ישראל" ובספר "מאור ושמש" שדבר זה ניכר גם מצירופו של חודש, כי רק חציו הראשון הולך למפרע "הסכת ושמע" ה"א ולאחריה וא"ו, אך חציו השני הולך כסדרו "ישראל היום", יו"ד ולאחריה ה"א. ובספר "קדושת לוי" כתב שכן הוא מרומז גם משם החודש "אב" שהוא ראשי תיבות א'רור ב'רוך, כי חציו הראשון ארור וחציו השני ברוך.

ומבואר בספרים הקדושים שלא לחינם נקרא חציו השני של חודש זה ברוך, אלא שלפי שיעקב אבינו הוציא את גולו של עשו מידו, רוצה לומר שלקח את הימים שהיו במקורם חשוכים והיפך אותם לימים מאירים, ממילא הם נעשו ברוכים.

קוינו לו ויושיענו, זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו. וכפי הפשט הכוונה היא שתהיה להם לצדיקים השגה גדולה כל-כך עד שיוכלו לראות את הקב"ה ולהראות עליו באצבע, מה שאין שייכת השגה זו בעולם הזה.

אולם הרמ"ע מפאנו ז"ל (עשרה מאמרות ח"ה פ"ה) כתב חידוש גדול עד מאוד והובא בספר הקדוש "בית אהרן" (פרשת וירא) בשם ספרים, והוא שמחול זה עתיד להיות בחללה של גיהנום. ולא לחינם הביא הש"ס מאמר זה על משנה זו של חמשה עשר באב, אלא להראות לנו שהמהפך חושך לאור ומבטל את שליטת הסטרא אחרא, פועל הרבה כל כך עד שהגיהנום נהפך לגן עדן, וכשדבר זה נעשה אפשר לראות את הקב"ה באופן נפלא מאוד. ודבר זה נראה בחוש אצל כל אחד לפי השגתו, שכאשר האדם משקיע מכווחו ודמו באותם חלקים החשוכים אצלו ומאיר אותם ועושה מהם גן עדן שבתוך הגיהנום, הוא מרגיש אז קירבה גדולה אל בוראו עד שהוא מורה באצבע "הנה אלוקינו זה..." הוא ממשיך עליו באותה עת באופן פרטי את היום טוב של חמשה עשר באב אשר עליו נאמר: לא היו ימים טובים בישראל כחמשה עשר באב וכו'.

ויעשו כולם אגודה אחת

ועתה ניתנה ראש ונשובה אל הטעם האמור בגמרא מדוע נקרא יום זה יום טוב, כי בו ביום הותרו שבטים לבוא זה בזה, והנה מצאנו בזה שני מהלכים בראשונים, יש מהם שאמרו שביום זה נפטר האחרון שבדור המדבר וממילא הותרו השבטים לבוא זה בזה כי האיסור לא הוטל אלא על הדור הראשון, ויש מהם שאמרו שביום זה נתנו החכמים את לבם לדרוש מן הפסוק שאיסור

מחמשה עשר באב ולא איברי לילה אלא לגירסא, וכן הוא המציאות שבלילות קל יותר לעסוק בתורה באין מפריע, ודבר זה נכון אפילו בימינו שלילה כיום יאיר, כי סוף סוף רוב החנויות נסגרים בשעות המאוחרות וכן בשעות המוקדמות של הבוקר עדיין כל הנושאים ונותנים נמים את שנתם.

אולם הפירוש העמוק יותר הוא שעל האדם להרבות בלימוד התורה בחלקים החשוכים כלילה, וכפי שיום זה נחשב כיום טוב הגדול משאר ימים טובים מפני שבו הפכו את הימים החשוכים למאירים, כן יש בכל שנה ושנה להפוך מיום זה ואילך את האור לחושך ואת הלילה ליום.

וזהו מהלך דברי המשנה והגמרא: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב ויום הכיפורים. מה היה בחמשה עשר באב? כמה וכמה דברים המנויים בגמרא. ומה נעשה מאז ביום זה מדי שנה בשנה? נעשה זיווג גדול בין כנסת ישראל לאביהם שבשמים. ומה היא העבודה המוטלת אז על בני ישראל? להרבות בלימוד התורה בלילות, דהיינו להפוך את הלילות לימים ולהאירם באור התורה.

כל אחד יש לו חלקים חשוכים, אם זה תכונות הנפש, אם זה מידות מגוננות, אם זה מצבים קשים. חלקים אלו הם בבחינת לילה. יאיר אותם האדם ובזה יקיים את עבודת היום הגדול הזה ועבודת הימים הבאים לאחר מכן.

עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים בחלל הגיהנום

והנה בסוף מסכת תענית (לא, א) איתא: עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו, שנאמר (ישעיה כה, ט) ואמר ביום ההוא הנה אלוקינו זה

ישראל מאוחדים.

וכן איתא בספר הקדוש "אוהב ישראל" ובעוד מספרי הצדיקים: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב, באב זהו אותיות האל"ף ביי"ת. לא היו ימים טובים לישראל כאות החמשה עשר שבאותיות האל"ף ביי"ת, והיינו האות סמ"ך, כי האות סמ"ך עגולה כמחול. יופיו והדרתו של יום טוב הוא כאשר כל בני ישראל עומדים במחול וכל אחד מראה באצבעו "זה ה' קיוונו לך", כלומר, לא כמו שחשבתי עד כה שרק אני עובד את ה' ורק דרכו של השבט שלי היא הדרך הנכונה, אלא כל השבטים הם שבטי י-ה וכולם עומדים בהיקף אחד, אין למעלה ואין למטה, אין ראש ואין סוף, כולם כאחד עובדים את ה' כל אחד בדרכו שלו ובאים אל התכלית. לא היו ימים טובים לישראל כאותו יום שבו הגיעו להשגה זו שכולם שווים בפני השי"ת וכולם עובדים אותו כאחד.

עד ליום חמשה עשר באב, היו ימי חושך והיו שהסתכלו על השבטים האחרים כאינם ראויים עד שסברו שהעבודה העיקרית היא להתרחק מהם כמטחורי קשת. אולם כיון שהאיר יום חמשה עשר באב בהארת העתיד לבוא, נתגלה להם שאין שום סתירה בין שבט לשבט, אלא אדרבה כולם עובדים את ה' זה בכה וזה בכה, ואם כן אדרבה יבואו ויתערבו וינקו זה מזה.

וכאן יש להדגיש, שהמבין דבר זה יהיה לו קל יותר להישאר בשבטו ולא לחפש מקומות אחרים, כי בהבינו שדרכו של כל שבט סלולה אל פסגת ההר, יבין שגם שבטו עומדת בתוך המחול ולא ירצה לצאת מן המחול כדי שלא להפסיקה.

וכדי שימשיך מחול זה, מוטל על כל שבט להבין שאין שבטו גדול מהשבטים האחרים, כי רק כשכל השבטים משכילים

הסבת נחלה לא נאמר אלא לדור הראשון בלבד.

ואיתא על מהלך זה השני בספר הקדוש "תפארת שלמה" שהארת יום זה היא אשר גרמה להם להבין שמה שאסרה התורה לבוא זה בזה היה רק לדור הראשון. בתחילה סברו שרצון ה' היא שלא יתערבו כלל זה בזה, אלא ישמרו על ריחוק, אך ביום זה נפקחו עיניהם כי לא זה רצון ה', ומה שציוותה שלא להסב נחלה היה רק לדור המדבר מהטעם הכמוס, אבל מהדור השני והלאה, אדרבא ואדרבא, יבואו ויתערבו זה בזה ויאיר כל שבט באורו המיוחד לו את השבטים האחרים.

וכן הוא לגבי הטעם האחר המובא שם בגמרא שהותר שבט בנימין לבוא בקהל, וכלשון הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זיע"א (פרי צדיק לט"ו באב, אות ד): בט"ו באב האיר הקדוש ברוך הוא עיניהם להסנהדרי גדולה למצוא דרש מתיבת ממנו ולא מבנינו ועל ידי זה התירונו לבוא בקהל בשלימות שיהיה נשלם קדושת השבט בתוך כלל ישראל, ומזה הרגישו שקדושת היום גרם להם להאיר עיניהם בכחינת הדעת שהוא האור מקיף, ועל ידי זה קבעוהו ליום טוב גדול עד שלא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכפורים.

לא היו ימים טובים לישראל כאות

סמ"ך

ואכן בספרים הקדושים מבורא שביום זה, מלבד העבודה הגדולה שיש להאיר את החשכה, צריך גם להגביר את האחדות ולעשות הכל כאיש אחד בלב אחד כי אין הזיווג בין ישראל לאביהם שבשמים נעשה אלא באחדות, וכפי שאנו רואים שביום זה הותרו שבטים לבוא זה בזה והותר שבט בנימין לבוא בקהל כדי שיהיו כל בני

להתחתן במלך הכבוד, על כן יום שהותרו שבטים להתחתן זה בזה וגם יום שהותר שבט בנימין להתחתן היה דוקא ביום הזה (כי הזמן גורם מבראשית, הבן), וכמו כן תקנו בכל שנה בנות ישראל יוצאות במחול משחקים ומי שאין לו אשה יפנה לשם ונתהווה החיתון לעורר היחוד הקדוש אשר ישראל עלו במחשבה, ועל ידי עליית מחשבתם כביכול נתהווה בריאת עולם.

ובספר הקדוש "מאור ושמש" איתא שכפי שאין לבוא בפתע פתאום מחדר חשוך לחדר שמאיר בו אור גדול בפתע פתאום כדי שלא תינזק הראייה, כן אין לבוא אל קדושת ימי תשרי מיד מהימים החשוכים שהיו בתחילת חודש אב, ועל כן מתחילים להאיר מעט מעט, והארה זו מתחילה בחמשה עשר באב ומאז היא הולכת וגוברת עד לימי תשרי הבאים עלינו לטובה. ונמצא שכאשר ננצל יום חמשה עשר באב כיאות בלימוד התורה ובאחדות, נבוא בע"ה אל הימים הקדושים בשמחה ובאחדות ובכל מה שצריך כדי להתקרב אל ה'.

להבין זאת, אזי אין אחד מהם נמצא למעלה מן השני ולא קרוב מן השני והרי הם כולם בחינת מחול שהוא בעיגול.

ארבעים יום קודם החתונה במלך הכבוד

ויש לסיים שהגם שיום טוב זה הוא בהסתר, שהרי לא נאסר במלאכה ואפילו המנהגים שהיו נוהגים בזמנים ביום זה אינם נוהגים היום, עם כל זאת את הפנימיות של יום זה יכול כל אחד להשיג. וכבר אמר הרה"ק בעל "בני יששכר" זיע"א כי למ"ד בתשרי נברא העולם, דהיינו שבכ"ה באלול התחיל בריאת העולם ובראש השנה נברא האדם, נמצא שבט"ו באב כבר יצאה הבת קול שאמרה בת פלוני לפלוני.

ובלשונו הקדוש: הנה אמרו רז"ל (סוטה ב, א) ארבעים יום קודם יצירת הוולד מכריזין ברקיע בת פלוני לפלוני, וכדוגמא הלזו ארבעים יום קודם כ"ה אלול הוא זמן שלפנינו ט"ו באב ישראל עלו במחשבה

מדור הילולא דצדיקיא רבינו יצחק ב"ר שלמה לוריא האר"י ז"ל

נסתלק לגני מרומים ביום ה' אב ה'של"ב

חתימת מהרח"ו על שבחי האר"י

התפילה: רבונו של עולם, הרי אנחנו מוכנים ומזומנים לזכור בפנינו שבח עבדך הצדיק רבי יצחק בן שלמה זכרונו לברכה, כי ידענו שרצונך הוא לספר בשבח הצדיקים, כי תהלתם היא תהלתך ותפארתם היא תפארתך. ותזכנו בעבור זאת שיימשך עלינו קדושת עבדך הצדיק רבי יצחק בן שלמה, ותטהר מחשבתינו, ותסיר ממנו כל מחשבות זרות והרהורים רעים ורעיונים פגומים, ותזכנו למוחין דגדלות, ותסייענו ותעזרנו בכל עת לעלות לעולם המחשבה הקדושה, ולחשוב מחשבות קדושות בתורתך ועבודתך ובגדולתך, ותזכנו להתדבק בך ובתורתך תמיד במחשבות קדושות וטהורות זכות ונקיות, ותזכנו להתפלל לפניך כראוי בכוונת הלב, ותזכנו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה ובשמחה רבה וברעותא דלבא. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי. ויהי נועם ה' אלוקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו.

אימה וחרדה תלפתנו בכואנו לדבר על אודות נשמה גדולה זו, אשר כפי שנראה תיכף ומיד מהסיפורים שנלמד בספר "שבחי האר"י", היתה נשמה גבוהה מאוד, עד שיקשה לנו להאמין שהיתה כאן בזה עולם אך לפני מעט יותר מארבע מאות שנה. על כל נשמה שעמדה לפניו היה יכול לומר בבירור מה עבר עליה בכל הגלגולים שהיתה בזה העולם, מה פגמיה, ומה יהיה התיקון

מיד לאחר הסתלקות האר"י ז"ל, התיישב אחד התלמידים והעלה על הגליון הרבה סיפורי מופת מרבו, סיפורים נוראים המעידים על עיני הצופיות של האר"י ז"ל אשר ראה בבהירות את אשר נעשה עם נשמות בני דורו בין בגלגול זה ובין בגלגול אחר, וקרא שם הספר "שבחי האר"י". אכן בגלל שהתלמיד לא חתם את שמו על הספר, לא היה ברור עד כה אם אפשר לסמוך על כל המופיע בספר כאמת מוחלטת.

אולם לפני כמה עשורים נמצא כתב-יד מרבינו חיים ויטאל ז"ל, תלמידו המובהק של האר"י ז"ל, שם העלה הוא עצמו את כל סיפורי המופת מרבו שהיה להם עד, וכשבדקו את הסיפורים המופיעים בכתב היד אם שווים הם לסיפורים המופיעים ב"שבחי האר"י", מצאו שהם תואמים אלו לאלו באופן נפלא. כן נציין לשבח את מכון "אהבת שלום" בנשיאותו של הגאון הגדול רבי יעקב הלל שליט"א, שהדפיס מחדש את הספר "שבחי האר"י", כשלצד כל סיפור מופיע הסיפור בלשון כתב ידו של מהרח"ו.

תפילה קודם הלימוד

והנה שם בספר "שבחי האר"י" הנדפס על-ידי מכון "אהבת שלום", הביאו תפילה מספר "תקון ה' באב" לרבינו ה"בן איש חי" זצ"ל, אותה תיקן לומר קודם שמספרים סיפורי האר"י ז"ל, וזה נוסח

גדול כי כל אנשי הקהל היו אצים בו לאמר גש הלאה והחזק בכנך למול אותו, והוא היה מתמהמה לאמר שעדיין לא באו כל קרוביו, וזה היה כמו חצי שעה, וכראותו צרת נפשו, בכה בכי גדול ויאמר בלבו: כיון שלא בא אליהו זכור לטוב, בודאי שאינו הילד אשר נתבשרתי בו, ובודאי שעוונותי הטו אלה וחסאי משו הטוב ממני. ובעודו בוכה והנה אליהו זכור לטוב לקראתו, ויאמר לו: אל תבכה עבד ה', קרב אל המזבח ועשה את עולתך שכולה כלייל לה', ושב על הכסא והחזק בכנך לעיני אנשי הקהל, ואני אשב בחיקך ואחזיק בידי את רגלי הילד הזה, ומה שנתעכבתי מלבוא עד עתה, כדי לנסותך אם תשמור מצותי אם לא. וישב על הכסא שמח, ואליהו זכור לטוב ישב כאשר אמר, ולא ראהו שום אדם רק הוא לבדו, וימול הילד ויוליכוהו לאמו, וקודם שהגיע לבית נתרפאת המילה כתינוק שנימול מכמה שנים, ויתמהו האנשים מאוד.

בלימוד תורת הנגלה

ויגדל הילד ויגמל ויוליכוהו לבית הספר וילמוד יותר מכל התינוקות עד כי בהיותו בן שמונה שנים היה מעיין ההלכה כתלמיד ותיק, ושום בעל תורה לא היה יכול לעמוד לפניו מעוצם פלפולו. ובזמן ההוא נפטר אביו לבית עולמו ע"ה, ותאמר לו אמו: בני הנה נא אני אשה אלמנה ואין בידי יכולת לקנות לך ספרים שאתה צריך, ועתה הבה נרדה מצרימה לבית דודך שהוא עשיר גדול, ושם לא תחסר כלום. ויאמר לאמו: הנני לעשות, כל אשר תאמרי אלי אעשה. ויקומו וירדו מצרימה ויבואו בית דודו, ודודו קבלו בכבוד גדול ויהי לו לבן, וישלח ויקרא את הרב כמהר"ר בצלאל אשכנזי זלה"ה ויבקש ממנו שיהיה הנער ההוא תלמידו, ויודה לו בפרט ששמע שמעו

שלה. כן ידוע שבעמדו על המערות שבהן נטמנו התנאים והאמוראים, היה רואה בעיניו הפקוחות מי נטמן בכל כוך, וכך היה מורה באצבעו: כאן טמון אב"י, כאן טמון רבא, וכן הלאה.

אליהו מלאך הברית הנה שלך לפניך

נתחיל לספר את תולדות האר"י ז"ל וגדולתו כפי שהם מופיעים בספר "שבחי האר"י" בתוספת דברים מעת לעת: איש היה בארץ הצבי [בירושלים עיה"ק] שלמה שמו, והיה האיש ההוא תם וישר וירא אלוקים וסר מרע, ויהי היום והנה הוא מתפלל ומתחנן בבית הכנסת ואין איש עמו. נגלה אליו אליהו זכור לטוב, ויאמר לו: דע לך ששלחני הקב"ה לבשרך כי הנה אשתך הרה ויולדת לך בן וקראת שמו יצחק, והוא יחל להושיע את נפשות ישראל מיד הקליפות, וכמה נפשות אשר הם מגולגלים מכמה שנים יתקן, ועל ידו תתגלה חכמת הקבלה, וכל מין חכמה שבעולם לא יחסר ממנו, ושמו יצא בכל הארץ. לכן השמר והזהר שלא תמול אותו עד שאבוא להיות סנדיקור"ס הילד הנולד. ויהי ככלותו לדבר אתו הדברים האלה, נעלם מעיניו, ויתמה האיש ההוא מאוד מן המראה הזאת, וישאר היום ההוא כולו בבית הכנסת בוכה ומתפלל אל ה' אלוקיו, וכך אמר בתפלתו: אנא ה' קיים את הדבר הזה אשר בשרתני בו ואל יעכב עלי שום עון בדבר הזה, הגם כי קטון אנכי ואין בי שום זכות, למענך עשה ולא למעני...

בלילה הלך לביתו וסוד זה לא יצא מפיו, וימלאו ימי אשתו ללדת ותלד בן וימלא הבית אורה, וביום השמיני הוליכו אותו לבית הכנסת לימול כמנהג, ואביו היה מסתכל בכל סביבות בית הכנסת לראות אם בא אליהו זכור לטוב ולא ראהו, ויהי בצער

היו אומרים לו שכדי שיבין המאמר ההוא צריך סיגופים אחרים קשים מהראשונים.

פרישתו ובדידותו בהכנה לקבלת

החכמה

ובראותו כן יצא מחצרו והלך לו להתבודד במצרים הישנה בכפר אחד על גבי המקיאי'ן שבצוען מצרים הנקרא אל רוד"א על יד חמיו שהיה עשיר גדול, וזה הכפר היה ברשותו סמוך לנהר נילוס, שש שנים אחרות, ובכל ערב שבת שהיה הולך לביתו לא היה מסיח עם שום אדם ואפילו עם אשתו אלא בהכרח גדול היה מדבר עמה בלשון הקודש. יש לציין שכעין זה היה האר"י ז"ל אומר להר"א הלוי יצ"ו בענין השגת החכמה, שהתנאי הראשון הוא למעט בדיבורו ולשתוק כל מה שיכול, שלא להוציא שום שיחה בטילה, כמו שאמרו רז"ל 'סייג לחכמה שתיקה' (פרי עץ חיים שער הנהגת הלימוד דף פ"ג ע"ג הקדמה ב' לעץ חיים). עוד אמר להר"ש אוזידא: מי שיושב ארבעים יום בלי שיחה בטילה, ישיג בודאי השגת רוח הקודש בלי ספק (פרי עץ חיים שם שער רוח הקודש שם).

כדי שחום האש לא יצא החוצה

עוד יש להביא בענין זה מהמסופר על הרה"ק מאסטראווצע זיע"א שהיה שתקן גדול, כשפעם נשאל לפשר שתקנותו, אמר: אבי היה בעל מאפיייה [בעקעריין], והוא לימד אותי, שאם פותחים את התנור, יוצא כל החום ונאבד. נתכוון לומר שהאדם בוער בקרבו מאש הקדושה, וכשהוא פותח את פיו ומדבר, החום יוצא ונאבד, לכן ראוי שישתוק כמה שיותר.

ויש להדגיש שלפי חשבון השנים שנמנו עד כה בחיי האר"י ז"ל, כבר עברו עליו כ"ג שנים מתחילת חייו, בהן התבודד

וחכמתו, ויהי עמו עד היותו בן ט"ו שנים, ואז גברה חכמתו על כל חכמי מצרים ואז נתן לו דודו את בתו לאשה.

מן השמים גלגלו לידי את כתבי

הזוהר

ויעבור כמו שתי שנים והנה סוחר אחד בא למצרים בסחורה גדולה וילך לבית הכנסת להתפלל, וישב כנגדו ובידו ספר מכתיבת יד, ויגש אליו האר"י זלה"ה וירא בספר ההוא סודות גדולים, וישאל לאיש ההוא: מי אתה ומה מלאכתך ומה כתוב בספר הזה, הגד לי אל תכחש. ויאמר לו האיש: אדוני מה אדבר ומה אומר כי ה' מנעני מכבוד ואיני יודע אות אחת בתורה, כי מן האנוסים אני, ולפי שראיתי אנשי הקהל כל אחד סידורו בידו, מפני הבושה לקחתי ספר זה בידי שמצאתיו זה כמה שנים אבל איני יודע מה כתוב בו.

ויאמר לו האר"י זלה"ה: אחר שאינו שוה לך שום דבר, מכור אותו לי ועלי לשלם כל אשר תאמר. ויאמר לו האיש: וכי מחוסר ממון אני שאמכור אותו לך? ! אם תעשה לי הדבר הזה, תשתדל עם חותנך שהוא ה'מעלי' [חוכר המכס] של מצרים שיותר לי המכס הנוגע לו מסחורתי, אתנהו לך. ולהיות שהאר"י ז"ל היה חפץ וחשוק בספר ההוא, ויעש כן ויתן לו הספר ההוא. ויקח הספר ההוא [שהיה ספר הזוהר כמו שכתב בסמך] וילך ויתבודד בבית אחד בחצרו שש שנים והיה שונה בספר ההוא ומעיין בו בטרחה גדולה.

ולפעמים היו אומרים לו בחלום שהבין בספר הזוהר וכיוון לדעת הרשב"י אבל יש בו סוד אחר גדול עמוק ממנו, ולפעמים היו אומרים לו שההכנה שהבין היא הכנה נכונה אבל אין זאת כוונת הרשב"י מפני הטעות שנפל בספר הזוהר, ולפעמים

שפתי האדון דובבות בשינתו

עוד מביא שם את הסיפור הידוע על אודות שינת האר"י ז"ל בצהרי יום השבת, וזה לשונו: והעיד החסיד הקדוש **כמהר"ר אברהם הלוי** ז"ל שפעם אחת [בשבת פרשת בלק] היה הרב ישן שנת הצהריים, וראה שהרב זלה"ה היה רוחש בשפתיו בתוך השינה, והלך כמהר"ר אברהם הלוי ז"ל והטה אזנו על גבי פיו לשמוע מה ידבר הרב בחלומו, ובתוך כך נתעורר הרב משנתו ומצאו עומד על גבי פיו, אמר לו: מה לך פה? אמר לו: ימחול לי האדון, כי לפי שראיתי שפתי האדון דובבים, הטיתי אזני לשמוע מה ידבר. אמר לו הרב: תמיד כשאני ישן עולה נשמתי למעלה דרך שבילים ונתיבות הידועים לי ומלאכי השרת מביאים נשמתי לפני מטטרו"ן שר הפנים והוא שואל אותי לאיזו ישיבה אני רוצה לילך ובאותה הישיבה מוסרים לי סודות ורוזין וגנוי התורה אשר מעולם לא נשמעו ולא נודעו אפילו בזמן התנאים. אז התחילו להפציר בו שיגלה להם איזה סוד מהם, התחיל הרב לשחוק בהם ואמר: מעיד אני עלי שמים וארץ אילו הייתי חי שמונים שנה רצופים בלתי גוזמא, לומר מה שלמדתי בזה הפעם בפרשת האתון של בלעם, לא הייתי יכול לסיים, אם כן היאך אומר לכם סוד אחד מהם והם בלתי נפרדים, כי כל אחד כלול בחברו.

וכן הביא **מהרש"ו** מעשה זה בקצרה, וזה לשונו (פע"ח שער ק"ש שעל המטה פרק א): ומעשה שהיה ישן מורי ז"ל ביום שבת שינת צהריים, ונכנס רבי אברהם הלוי ומצאו שהיה ישן ב' או ג' שעות, והיה אומר כי השינה מכלל עונג שבת, ומצאו שהיה מרחש בשפתיו, בין כך ובין כך נתעורר הרב, אמר לו: ימחול אדוני שהקצתי אותו משנתו. אמר לו: ומה היה אדוני מרחיש בשפתיו? אמר לו:

ועבד את בוראו בפרישות נפלאה, והרי זה כשני שליש משנות חייו, שהרי כל שנותיו לא היו אלא ל"ח שנים. ואכן כפי הנודע, כל השגותיו הגדולות אשר אותן מסר לתלמידיו, לא השיג אלא בשנותיו המאוחרות בהן התגורר בצפת, ונמצא שכל עבודתו בשנותיו הראשונות, לא היתה אלא כהכנה לאותה קדושה נפלאה שאפפה אותו בסוף ימיו.

וכאן המקום לציין גם למה שכתב עליו **הרב חיד"א** ז"ל בספרו **"מדבר קדמות"** (מערכת א או' כו): ואני בעניותי פשיטא לי דרבינו האר"י זצ"ל היה נטהר באפר פרה על יד אליהו זכור לטוב, ואז נחה עליו רוח הקדש להפליא, והגם כי לא ראיתי כתוב רמז מזה ולא שמעתי, לבי אומר לי שהרב ז"ל היה מעלים הדבר העלם נמרץ לרוב ענותנותו.

במתיבתא דרקיעא

וממשיך בספר **"שבחי האר"י"**: ועל ידי מעשים אלו זכה לרוח הקודש ונגלה אליו אליהו זכור לטוב, ויאמר לו: הנה נא שלחני ה' לומר לך כל סתרי תורה וכל רז לא אעלים ממך, ולכן חזק ואמץ ואל תפסוק ממעשיך, שאם כה תעשה תהיה כמלאכי מרום. גם זכה שבכל לילה שהיתה נשמתו עולה למרום, היו באים מלאכי השרת ומלוזין אותה עד מתיבתא דרקיעא, והיו שואלים לו באיזו ישיבה הוא רוצה לילך, ולפעמים היה אומר לישיבה של הרשב"י, או לישיבה של רבי עקיבא, או של רבי אליעזר הגדול, או שאר תנאים ואמוראים, או נביאים, ובישיבה שהיה רוצה בה היו מוליכים אותו, ולמחר היה אומר לחכמים מה שקיבל באותה ישיבה.

כי אין צורך בה אל הזיווג, ונשארת משוטטת בעולם באויר לבד ויכול להפסיד ולא להרויח, וזה דוקא בצדיקים אבל ברשעים הוא להיפך, השניה הוא טוב להם מטעם אולי יזכה לעיבור נשמה טהורה ותתפרש מהם נשמתם הרעה.

הסרת הזוהמא שהטיל בלעם הרשע

מענין לציין בהקשר לזה, למה שכתב ה"ישמח משה" (פרשת בלק) שהאר"י ז"ל חי ל"ד שנים כדי להסיר את הזוהמא שהטיל בלעם הרשע בעולם, אשר אף הוא חי ל"ד שנים כדאיתא במסכת סנהדרין.

מסופר ששאלו את הגה"ק מסאטמאר זיע"א שלכאורה אין דברי ה"ישמח משה" עולים בקנה אחד עם מה שכתבו כל תלמידי האר"י ז"ל שרבם חי ל"ח שנים (משנת רצ"ד עד ה' אב של"ב). השיב להם הגה"ק שה"ישמח משה" התכוון החל מאותה שנה שהאר"י ז"ל התחיל לעשות תיקונים בעולם, וכפי הנראה בארבע שנותיו הראשונות עדיין לא עסק בעשיית תיקונים.

שלא תשתכח תורה מישראל

האר"י ז"ל היה חי בארץ ישראל שנתיים בלבד, וכל הסודות הנשגבים והכוונות שמסר לתלמידיו ובפרט לתלמידו מהרח"ו, הם מאותן שנתיים ימים. כתב על כך מהרח"ו שאילו היה חי בארץ ישראל חמש שנים, היה זוכה לגלות פנימיותה של תורה נביאים וכתובים משניות וגמרא.

ובענין זה כתוב שם בספר שבחי האר"י: פעם אחת אמרו לו חכמי צפת: רבינו נר ישראל, כל כך חכמה מסר השי"ת ביד מעלתך, למה לא יחבר הרב חיבור אחד נחמד כדי שלא תשתכח תורה מישראל (והאמת שזו אחת מן הפלאות, מה שהאר"י ז"ל לא כתב שום חידושים, הדברים

חייך שעסקתי עכשיו בשיבה של מעלה בפרשת בלק ובלעם דברים נפלאים. ואמר לו: יאמר מעכ"ת לי מהני מילי מעלייתא. אמר לו: חייך אם הייתי דורש שמונים שנים רצופים יומם ולילה ממה ששמעתי עתה, איני יכול להשלים.

שינת הצדיקים בשבת קודש

ועוד הביא בענין זה ב"שער הכוונות" (שבת דרוש י"ז): כבר נתבאר לעיל בסדר שכירת הלילה כי השניה בלילה היא טובה ומוכרחת, והשניה בימי החול טובה אל הרשעים ורעה אל הצדיקים, זולתי אם יהיה איזה צדיק גמור גדול שבדורו כו'. אבל השניה ביום השבת היא טובה אל הצדיקים, כי אין דבר רע שולט ביום שבת, ואין חשש שיפסיד איזה עיבור נשמת איזה צדיק על ידי השניה, ואדרבא אפשר שירוויח וימשיך עמו איזה עיבור נשמת צדיק, ולכן נכון הדבר לישן ביום שבת אחר האכילה, וכך היה נוהג מורי ז"ל לישן ביום שבת אחר האכילה שיעור ב' וג' שעות, כי אדרבא זהו מכלל עונג השבת.

ובספר "שבחי האר"י" דפוס תרל"ב הובאה תוספת דברים לכאר מדוע אין שינת הצהריים טובה לצדיקים מלבד בשבת קודש, וזה לשונו: שאמר הרב ע"ה (האר"י ז"ל) כי הוא מצוה לישן שינת הצהרים בשבת ומועיל לנשמה, מה שאין כן בחול ששינת הצהרים היא היזק לנשמה מטעם שאם הרויחה נשמתו איזה נשמה של צדיק שנשתתפה עמו בלילה בשעה שעלתה נשמתו בפקדון לצורך מ"ן (מין נוקבין) כידוע ליודעי חן, כשישן שינת הצהרים, אותה נשמת הצדיק שבא לסייעו במצוות פורש ממנו, ואפשר שתתלבש במקומו נשמת איזה אדם רשע להחטיאו, יען כי ביום אינה מקבלת השכינה הנשמה בסוד פקדון,

אם היה בא לו החלב ברבוי, לכן עצתי זאת שתכתבו כל מה שתשמעו ממני וישאר לזכרון לכם ולדורות הבאים.

אמנם לא ניתן רשות לשום חכם מכל חכמי ארץ ישראל לכתוב דבריו בספר, זולת לר' חיים ויטאל גר"ו, באומרו שאין אחד מהם יכול לירד לסוף דעתו ולכתוב הדברים באמיתתם זולת כמו' חיים, ואמר שמורנו חיים הוא נשמת רבי עקיבא המוזכר בתלמוד ונשמת ר"ח אינו אלא ענף גדול ממנו שלא היה בעולם, ור"ע הוא גוף האילן של אותה הנשמה וכל הענפים נקראים ע"ש הגוף.

היחידים שהעלה על הכתב הם הפיוטים לשלוש הסעודות דשבת קודש: אזמר בשבחין, אסדר לסעודתא, ובני היכלא).

השיב להם בזה הלשון: אילו כל הימים דיו וכל הרקיעים גוילים וכל הקנים קולמוסים, לא יספיקו לכתוב כל חכמתי, וכשאני מתחיל לגלות לכם סוד אחד מן התורה, נתרבה עלי כל כך שפע חכמה כמו נחל שוטף, ואני מבקש תחבולות מהיכן אפתח לכם צינור דק וקטן לומר לכם סוד אחד מן התורה דבר מועט כפי אשר תוכלון שאת, שלא להרבות לכם יותר מכדי כוחכם ותפסידו הכל כמו הנער שהיה נחנק בגרונו

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

**פטרון מכון הבינני
חודש מנחם-אב**

**ידידנו מחברי ועד הפועל
אברהם יהודה בן יהודית אסתר
וז' פייגא פראדל בת פרומט
אינדיג**

לישועה ברכה והצלחה בכל העניינים